

”Lapselle normaali arki on jo itsessään terapeutista”

Palvelutarjotin lastensuojelun sijaishuollon yksiköistä



Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Lahdensivu, Sosiaalialan koulutus

Syksy, 2017

Tiina Nurmi & Nella Rantalaiho

Sosiaalialan koulutus
Lahdensivu

Tekijä	Tiina Nurmi & Nella Rantalaiho	Vuosi 2017
Työn nimi	”Lapselle normaali arki on jo itsessään terapeutista” – Palvelutarjotin lastensuojelun sijaishuollon yksiköistä	
Työn ohjaaja	Liisa Harakkamäki	

TIIVISTELMÄ

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena oli tarjota Porvoon kaupungin lapsiperheiden sosiaalityöntekijöille palvelutarjotin apuvälineeksi helpottamaan lasten sijoittamista eri sijaishuollon yksiköihin. Opinnäytetyö vastasi tutkimuskysymykseen, mitä Porvoon kaupungin kilpailuttamat lastensuojelun sijaishuollon yksiköt tarjoavat asiakkaille. Lastensuojeluyksiköiden kilpailutus tuli voimaan vuoden 2017 alusta, joten tilaus oli ajan-kohtainen lapsiperheiden sosiaalityölle.

Työn teoriaosuus koostuu lastensuojelun laatusuosituksista, lastensuojelun sijoitusmuodoista ja aikaisemmista tutkimuksista. Lisäksi käsitellään perhetyön, terapeutin työorientaation ja kiintymyssuhdeteorian käsitteitä, jotka opinnäytetyön tilaaja nosti esille.

Aineisto hankittiin kilpailutuspaperien ja puhelinhaastattelujen avulla perustason lastensuojeluyksiköistä ja lastensuojelun erityisyksiköistä. Puhelinhaastattelut olivat puolistrukturoituja teemahaastatteluja ja haastattelukysymykset jakoutuivat ennalta sovittuihin teemoihin, jotka olivat perustietojen, perhetyön ja terapeutin orientaation teemat. Haastatteluista nousi lisäksi uusi teema, joka oli yksiköiden tulevaisuus. Aineisto analysoitiin teemoittelun avulla. Haastatteluiden perusteella tehtiin palvelutarjotin, josta sosiaalityöntekijät löytävät helposti tietoa eri sijoituspaikoista ja pystyvät sijoittamaan lapsen yksilölliset tarpeet huomioiden.

Tuloksissa nousi esille, että Porvoon kaupungin kilpailuttamat lastensuojelu yksiköt tarjoavat asiakkailleen hyvää perhetyötä ja erityisosaamista suomen kielellä. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että yksiköihin tarvitaan lisää ruotsinkielistä osaamista.

Avainsanat lastensuojelu, sijaishuolto, palvelutarjotin, perhetyö, terapeutin työ

Sivut 35 sivua, joista liitteitä 1 sivu

Degree programme in Social Services
Lahdensivu

Author	Tiina Nurmi & Nella Rantalaiho	Year 2017
Subject	"A normal everyday life for a child is already therapeutic in itself"- Guide from child welfare services	
Supervisor	Liisa Harakkamäki	

ABSTRACT

The aim of this practice-based study was to provide a guide for social workers of children and family services in Porvoo. The idea was to help them when placing children in foster care. This thesis answered the question: what do the child welfare institutions, tendered out by the city of Porvoo, offer to their clients. The competitive tendering of child welfare institutions came into force in the beginning of 2017, so the thesis was current for the social workers of children and family services.

The theoretical background of this thesis consists of quality recommendations for child welfare, different forms of foster care, and earlier studies. In addition, the concepts of family work, therapeutic residential care and attachment theory are discussed, as requested by the social workers of children and family services in Porvoo.

The data were collected from the competitive tendering documents and through half-structured theme interviews with units providing child welfare services. The questions followed the pre-determined themes: basic information, family work, and therapeutic residential care. In addition, a new theme, the future of the institutions, emerged during the interviews. The material was analyzed according to the themes. As a result, a guide was drawn up, where social workers can easily find information about different foster care providers and arrange a placement taking a child's individual needs into account.

The results indicated that the child welfare institutions, tendered out by the city of Porvoo, provide their clients with good family work and special competence in Finnish. The conclusion is that child welfare institutions need more staff who can speak Swedish.

Keywords child welfare, foster care, guide, family work, therapeutic residential care

Pages 35 pages including appendices 1 page

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	LASTENSUOJELUN LÄHTÖKOHDAT.....	3
2.1	Lastensuojelu.....	3
2.2	Lastensuojelun laatusuositukset.....	4
2.3	Lastensuojelun sijaishuolto.....	5
2.3.1	Sijoitus avohuollon tukitoimena.....	6
2.3.2	Kiireellinen sijoitus.....	7
2.3.3	Huostaanotto.....	8
2.4	Kiintymyssuhde.....	8
2.5	Perhetyö sijaishuollossa.....	10
2.6	Terapeuttinen orientaatio lastensuojelutyössä.....	12
2.7	Aikaisemmat tutkimukset.....	13
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	15
3.1	Toiminnallinen opinnäytetyö.....	15
3.2	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymys.....	16
3.3	Aineistonkeruu.....	16
3.4	Aineistonanalyysi.....	17
3.5	Palvelutarjottimen koonti.....	18
3.6	Opinnäytetyön luotettavuus.....	19
4	TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET.....	20
4.1	Perustiedot.....	20
4.2	Perhetyö.....	21
4.3	Terapeuttinen orientaatio.....	23
4.3.1	Työntekijöiden osaaminen.....	23
4.3.2	Apuvälineet ja menetelmät työssä.....	24
4.3.3	Koulu.....	25
4.3.4	Harrastukset.....	26
4.4	Yksiköiden tulevaisuus.....	26
5	POHDINTA.....	27
5.1	Opinnäytetyöprosessi.....	27
5.2	Tilaaajan palaute ja palvelutarjottimen käyttöönotto.....	28
5.3	Jatkosuunnitelmat.....	28
	LÄHTEET.....	31

Liitteet

Liite 1 Teemahaastattelun kysymykset

1 JOHDANTO

Suomessa 17 664 lasta ja nuorta oli vuonna 2015 sijoitettuna kodin ulkopuolelle, vaikka sijoitusten määrä vähenikin vuodesta 2014 (THL n.d.c.). Vaikka sijoitukset ovat vähentyneet, määrä on vieläkin todella suuri. Pelkät lukumäärät eivät kuitenkaan kerro meille sen enempää sijoitukseen johtaneista syistä ja lasten sekä nuorten arjesta ennen sijoitusta tai arjesta sijoituksen aikana. Miten lapsen tai nuoren sijoitus vaikuttaa tämän arkeen, paranevatko asiat vai menevätkö ne huonompaan suuntaan. Millaista lasten ja nuorten arki voikaan olla sijaishuollon yksiköissä.

Tulevan sote-uudistuksen myötä, kuten monella muulla sosiaali- ja terveysalan palvelulla, myös lastensuojelulla on mahdollisuus uudistua. Uudistus voi mahdollistaa lastensuojelun laadun paranemisen ja päällekkäisen, ylimääräisen työn vähenemisen. Lastensuojelun Keskusliiton kysely sote-uudistuksen vaikutuksista lastensuojeluun kertoo alustavien vastausten perusteella, että hyvänä asiana nähdään, kun maakunnille keskitetään toimintoja. Ja tässä pidetään tärkeinä palvelujen laadun mittaamista ja vertailtavuuden mahdollisuutta. Esimerkkejä näistä ovat muun muassa sijaishuoltopaikkojen kilpailutus ja valvonta. (Lastensuojelun keskusliitto, 2016.) Kilpailutuksen hyötyjä on sosiaalityöntekijöiden mukaan tietojen kokoaminen yksiköistä ja niiden palveluista ja näin niitä voidaan vertailla, kun lasta ollaan sijoittamassa. Kun kilpailutus on laadullista, selvitetään henkilöstön asiantuntemusta, koulunkäynnin järjestämistä, kielelliset asiat sekä perheen/läheisten kanssa tehtävää työtä. (Timonen-Kallio, Yliruka & Närhi 2017, 36–37.)

Porvoon kaupunki kilpailutti eri lastensuojeluyksiköitä ympäri Suomea. Kilpailutukseen kuuluivat lastensuojelun perustason yksiköt, erityisyksiköt sekä ammatilliset perhekodit. Me keskitymme opinnäytetyössämme perustason yksiköihin ja erityisyksiköihin tilaajan, eli Porvoon kaupungin lapsiperheiden sosiaalityön, pyynnöstä. Tämä on ajankohtainen tilaus lapsiperheiden sosiaalityölle, koska kilpailutus tuli voimaan vuoden 2017 alusta. Kilpailutuksen myötä Porvoon kaupunki saa käyttää niitä yksityisiä lastensuojeluyksiköitä sijoittaessaan lapsia, jotka läpäisivät Porvoon kaupungin kriteerit. Kaikki yksiköt voivat siis osallistua kilpailutukseen, mutta eivät välttämättä läpäise sitä. Kilpailutuspaperoiden ja haastattelujen pohjalta tilaajan toiveena olisi saada sosiaalityöntekijöille uusi työväline helpottamaan lasten sijoituksia eri yksiköihin. Kuten Sinko (2016, 18) toteaa, sijaishuollon koko kenttää on vaikea tuntea. Paikoista ei aina tiedetä riittävästi ja tieto niistä voi olla myös epävarmaa. Työntekijöillä voi olla myös erilaisia tapoja etsiä paikkoja ja tämä vaikuttaa siihen, että kaikki eivät välttämättä saa saman tasoisia sijaishuollonpaikkoja. Koska sosiaalityöntekijän tulee osata perustella, miksi sijoitus on lapsen edun mukaista, hänen tulee

tietää sijoituspaikasta. Kilpailutuksen myötä sosiaalityöntekijälle voi tulla käytettäväksi uusia yksiköitä, joista hän ei tiedä mitään.

Haluamme tällä opinnäytetyöllä kehittää ja auttaa sosiaalityöntekijöiden työtä, helpottaa sijoituspaikan valinnassa ja selvittää eri yksiköiden erilaisia toimintamalleja. Tavoitteenamme on syventyä lastensuojelun sijaishuoltoon ja kuulla entuudestaan meille tuntemattomien sijaishuoltoyksiköiden arjesta ja toiminnasta. Palvelutarjottimen tekeminen kehittää osaamistamme ja näkemystämme siitä, millainen apuväline voisi olla toimiva ja aidosti hyödyllinen erilaisissa työpaikoissa. Myöhemmin työelämässä vastaavanlaisten apuvälineiden suunnittelu ja tekeminen voivat olla meille helpompia. Lisäksi opimme paljon lisää lastensuojelusta ja siihen liittyvästä teoriasta.

Opinnäytetyömme vastaa tutkimuskysymykseen, mitä Porvoon kaupungin kilpailuttamat lastensuojelun sijaishuollon yksiköt tarjoavat asiakkaille. Tutkimus toteutetaan haastattelemalla ja kysymykset jakautuvat lastensuojeluyksiköiden perustietojen, perhetyön sekä terapeuttisen työn teemojen alle. Tämän pohjalta teimme sosiaalityöntekijöille työhön apuvälineeksi palvelutarjottimen.

Käymme aluksi opinnäytetyömme teoriassa läpi lastensuojelun lähtökoh-tia. Opinnäytetyöhömmme kuuluu oleellisesti lastensuojelun laatusuositus-ten, eri sijoitusten muotojen, kiintymyssuhteen, perhetyön ja terapeutti-sen orientaation käsitteiden läpikäyminen. Näiden jälkeen keskitymme ai-heeseen liittyviin aikaisempiin tutkimuksiin. Siirrymme itse tutkimuk-seemme ja käymme läpi tutkimustehtävämme ja tutkimuskysymyksemme sekä tutkimuksen aineiston keruun, että analyysin ja opinnäytetyömme vaiheet. Lopetamme opinnäytetyömme tutkimuksen tuloksiin, johtopää-töksiin ja pohdintoihin.

2 LASTENSUOJELUN LÄHTÖKOHDAT

Tässä luvussa käymme läpi lastensuojelua ja lastensuojelun laatusuosituksia, jotka tulisi huomioida lastensuojelun kaikissa vaiheissa. Käymme myös läpi eri sijaishuollon muotoja, jotka ovat erittäin olennaisia opinnäytetyömme kannalta. Tämän vuoksi emme tarkoituksella avaa muita lastensuojelun palveluita, vaan keskitymme sijaishuollon eri muotoihin. Lisäksi perehdymme vielä kiintymyssuhteeseen sekä perhetyöhön ja terapeuttiiseen orientaatioon, jotka molemmat ovat tärkeässä roolissa opinnäytetyössämme. Kiintymyssuhteiden merkitystä tilaajamme korosti, sillä ne vaikuttavat lasten elämään merkittävästi. Perhetyön merkitys ja terapeutti-orientaatio yksiköiden työskentelyssä nousevat juurikin lasten ja koko perheen arjesta.

2.1 Lastensuojelu

Lastensuojelulain mukaan lapsella tarkoitetaan alle 18 vuotiasta ja nuorella taas 18–24-vuotiasta henkilöä (Lastensuojelulaki 2007/417 § 6). Tämän vuoksi puhumme tässä opinnäytetyössä lapsista, sillä lastensuojelun sijaishuollossa suurin asiakasryhmä on alle 18-vuotiaat. Yksiköissä voi olla erikseen nuorille tarkoitettuja palveluja, kuten itsenäistyvän nuoren tai jälkihuollossa olevan nuoren paikkoja. Näissä tapauksissa käytämme sanaa nuori.

Lastensuojelun tarkoituksena on turvata lapselle turvallinen kasvuympäristö, monipuolinen ja tasapainoinen kehitys sekä erityinen suojelu (Lastensuojelulaki 2007/417 § 1). Lastensuojelun kohteena ovat erityistä tukea tarvitsevat lapset ja perheet. Näitä ovat muun muassa lapset, joilla on vaarantuneet kasvuolot tai lapset, jotka ovat itse omalla käyttäytymisellään vaarantaneet kehitystään tai terveyttään. (Hakalehto 2016, 23–26.) Lastensuojelu koskee määrällisesti melko suurta osaa lapsista, sillä vuonna 2015 suomalaisista lapsista 73 872 lasta ja nuorta oli lastensuojelun asiakkaana ja heistä kodin ulkopuolelle sijoitettuna 17 664 (THL n.d.c.). Keskeistä on muistaa, että lastensuojelun olennaisena tehtävänä on nimenomaan yhteistyössä vanhempien kanssa huolehtia lapsen turvallisuudesta ja hyvinvoinnista. (Hakalehto 2016, 23–26.)

Lapsen turvallisuuden ja hyvinvoinnin, jotka ovat lapsen edun kannalta olennaisia asioita, turvaamisen lisäksi lastensuojelun palveluissa painotetaan lapsen osallisuutta ja tämän kuulluksi tuleamista. Avohuollon tukitoimet ovat ensisijaiset apukeinot lapsen ja myöskin perheen etujen turvaamiseksi, mutta tukitoimien ollessa riittämättömät voidaan tarvita sijaishuollon palveluita. (Lastensuojelulaki 2007/417 § 4 & § 5.) Erilaisia palveluja ja avohuollon tukitoimia lapsille ja perheille ovat muun muassa perheen tukeminen taloudellisesti, koulunkäynnissä, harrastuksissa ja läheisten suhteiden ylläpitämisessä. Lisäksi hyvän asumisen turvaaminen sekä

perhetyö ja -kuntoutus ovat avohuollontukitoimia. Lisätukena on neuvolan, päivähoiton ja oppilashuollon palvelut. Palveluiden ja avohuollon tukitoimien järjestäjiä ovat esimerkiksi kunnat, yksityiset toimijat ja järjestöt. Sosiaali-, terveys- ja oikeusministeriö sekä sosiaali- ja terveysalan valvontavirasto Valvira vastaavat muun muassa eri toimien lainmukaisuudesta. (Sosiaali- ja terveysministeriö n.d.)

Näiden lisäksi lastensuojeluun kuuluu jälkihuolto, jonka tavoitteena on edesauttaa lapsen kotiutumista tai itsenäistymistä. Jälkihuoltoon on oikeutettu 21-vuoteen asti tai kun on kulunut viisi vuotta sijoittamisesta ja lastensuojeliasiakkuutta ei ole ollut tänä aikana (Lastensuojelulaki 2007/417 § 75). Jälkihuoltoa on esimerkiksi neuvonta ja ohjaus itsenäiseen elämään sekä palveluihin, koulunkäynnin/työllistymisen tukeminen sekä mahdollisuus vertaistukiryhmiin. Jälkihuolto velvoittaa varmistamaan, että lapsella/nuorella on riittävä taloudellinen tuki ja hyvät asuinolot. Asuinoloja voidaan tukea esimerkiksi asunnon hankkimisella tai vuokravakuuden maksamisella. Sosiaalityöntekijä yhdessä lapsen/nuoren ja tämän verkoston kanssa sopii mitä jälkihuoltoon sisällytetään. (THL 2017.)

2.2 Lastensuojelun laatusuosituks

Kunnan vastuulla on, että lastensuojelun sisältö ja laajuus vastaavat kunnan tarvetta (Lastensuojelulaki 2007/417 § 11). Kunta on siis vastuussa siitä, että lastensuojelua järjestetään ja tämän vuoksi lastensuojelun laatusuositus onkin tarkoitettu pääasiallisesti kunnalle tueksi palveluiden toteuttamiseen, arvioimiseen ja kehittämiseen. Kunnan lisäksi suositus on tarkoitettu lapsille, huoltajille ja muille läheisille. Lastensuojelun työntekijöillekin suositus voi olla hyödyksi työn suunnittelussa ja arvioinnissa. (Lavikainen, Puustinen-Korhonen & Ruuskanen 2014, 9.)

Lastensuojelun eettisyys sekä lapsen ja vanhempien osallisuus korostuvat lastensuojelun laatusuosituksessa. Laatusuositusten viisi eettistä periaatetta ovat asiakkaiden ihmisarvo ja perusoikeudet, lapsen etu, vuorovaikutus, ammattihenkilöstön työn laatu sekä vastuulliset päätökset ja toimintakulttuuri. Suosituksia on yhteensä 27 ja ne on jaettu sisällöllisesti neljään eri piiriin. Nämä neljä piiriä ovat osallisuus lastensuojeluasiassa ja kokemusasiantuntijuuden hyödyntäminen palveluita kehittäessä, lapsilähtöinen yhteinen palvelujärjestelmä ja eri toimijoiden välinen yhteistyö, osaaavat ammattilaiset, tehtävänjako ja työn tuki sekä moniulotteinen arviointi. (Lavikainen ym. 2014, 3–6.)

Lastensuojelussa oikeudenmukaisuus ja yhdenvertainen kohtelu sekä osallisuus ovat suuressa merkityksessä, oikeudenmukaisuus toteutuu vain perustelemalla ratkaisuja ja päätöksiä lapsen edulla. Lapselle tulee taata oikeus tulla suojelluksi ja kuulluksi häntä koskevissa asioissa ja päätöksenteossa. (Lavikainen ym. 2014, 14.) Osallisuuden vahvistaminen on avainasemassa, jotta lastensuojelupalveluita saadaan kehitettyä. Lasten ja vanhem-

pien ottaminen mukaan kehittämistyöhön parantaa työntekijöiden ja palveluista vastaavien ymmärrystä asiakkaan näkemyksistä. (Lavikainen ym. 2014, 18–19.)

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastot ja aluehallintovirastojen yhdessä laatimat valtakunnalliset valvontaohjelmat sekä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen ylläpitämä Lastensuojelun käsikirja varmistavat ja arvioivat lastensuojelun hyvää laatua laatusuosituksen ohella (Lavikainen ym. 2014, 9). Lastensuojelun käsikirjan yhteyteen luodaan lastensuojelun laatusivut, joissa seurataan ja arvioidaan laatusuosituksen toteutumista (Lavikainen ym. 2014, 36). Laatusuositukset toimivat siis koko lastensuojelun pohjana.

2.3 Lastensuojelun sijaishuolto

Sijoitus tarkoittaa yleisesti sitä, että lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle kriisiperheeseen, vastaanottoyksikköön, arviointiyksikköön, pienryhmäkotiin, perhetukikeskukseen, nuorisokotiin tai koulukotiin. Jos vain mahdollista sijoitus olisi aina etukäteen suunniteltu. Lastensuojeluyksiköillä on omat toimintaideologiansa ja käytännöt. Ne myös vaihtelevat kokonsa ja tilojensa puolesta. (Laakso 2013, 8.) Nuorisokodeissa, jotka ovat olennaiset meidän tutkimuksemme kannalta, arki on kodinomaista (THL n.d.b.). Jokaisen lapsen sijoitusprosessi on yksilöllinen ja sijoitusta tehdessä onkin tärkeää selvittää tulevan sijoituspaikan palvelut ja sopivuus lapsen tarpeisiin (Laki lastensuojelulain muuttamisesta 2010/88 § 49). Sijaishuollon arjessa tärkeää on lapsen kohtaamien asioiden läpikäynti, vahvuuksien tukeminen, toimijuuden parantaminen ja opettaa lapselle elämäntaitoja (Timonen-Kallio ym. 2017, 26).

Vaikeimpia tehtäviä lastensuojelun sijoituksissa voivat olla esimerkiksi sopivan paikan löytäminen vammaiselle, vakavasti päihdeongelmalliselle tai mielenterveysongelmalliselle lapselle tai nuorelle (Laakso 2013, 9). Jokaisessa sijoituksessa on aina omat haasteensa ja lapsen osallisuuden huomioinnin ottaminen on tärkeää jokaisessa tapauksessa. Erityisesti pienten lasten ääni jää usein kuulematta. Suurin osa lapsista haluaa olla heitä kosketavassa päätöksenteossa jollakin tavalla mukana, joten lapsen osallisuuden huomioiminen eri tilanteissa tulisikin tehdä lapsen ikä- ja kehitystason mukaisesti. Näiden asioiden lisäksi veloitetaan huomioimaan mahdollisuuksien mukaan lapsen kielellinen tausta. (Lastensuojelulaki 2007/417; ks. myös Pelastakaa Lapset 2012, 3.)

Lapsi voidaan sijoittaa avohuollon tukitoimena, kiireellisenä avohuollon tukitoimena, kiireellisesti tai ottaa huostaan. Kerromme sijoitusmuodoista ja syitä miksi näitä toteutetaan tarkemmin luvuissa 2.3.1, 2.3.2 sekä 2.3.3. Lapsi voidaan sijoittaa siis lastensuojeluyksikköön tai perhehoitoon. Lastensuojelusijoituksia tehdään alle 18-vuotiaille ja, lastensuojelun jälkihuolto jatkuu 21 ikävuoteen asti. Lastensuojeluyksikköön sijoitus on

yleensä perhehoitoa todennäköisempi vaihtoehto, mikäli ollaan sijoittamassa esimerkiksi haastavasti käyttäytyvää, itsetuhoista tai paljon päihkeitä käyttävää lasta. Alle 12-vuotiaiden sijoitukset lastensuojeluyksiköihin ovat harvinaisempia, mutta voivat tulla kyseeseen esimerkiksi silloin, kun lapsen tilanne vaatii erityisosaamista tai paljon resursseja. (Timonen-Kallio ym. 2017, 11.) Luulemme kuitenkin, ettei sijoittaminen käytännössä ole näin mustavalkoista ja sijoitus on aina täysin tilannekohtaista.

Lastensuojelulaki (2017/417 § 59) määrittää myös, kuinka monta lasta yksikössä saa olla. Yhdellä yksikön osastolla saa olla enintään 7 lasta/nuorta ja samassa rakennuksessa enintään 24 lasta/nuorta. Lisäksi on myös määriteltä henkilökunnan pätevyys erikseen. Laillistetut sosiaalityöntekijät ja sosionomit ovat päteviä työskentelemään sosiaalihuollossa. Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira myöntää näihin ammatteihin oikeuden hakemuksen perusteella. Hyväksytyt hakemuksen jälkeen henkilöt merkitään laillistettuina ammattihenkilöinä myös sosiaalihuollon ammattihenkilöiden keskusrekisteriin. Sosiaalityöntekijän ammattia saa harjoittaa ylemmän korkeakoulututkinnon suorittanut henkilö, jonka pääaineopintoihin sisältyy sosiaalityö. Lastensuojeluyksiköissä sosionomin ammattia saa harjoittaa henkilö, joka on käynyt sosiaalialalle soveltuvan ammattikorkeakoulututkinnon. (Talentia, n.d.) Yksiköissä voi meidän kokemuksemme mukaan työskennellä myös muun muassa sosionomeja, sairaanhoitajia, terveydenhoitajia tai yhteisöpedagogeja.

2.3.1 Sijoitus avohuollon tukitoimena

Lastensuojelun avohuollon sijoituksen tavoitteena on edistää ja tukea lapsen kasvua ja kehitystä ja sijoitus on yleensä suunniteltu etukäteen. Lapsi voidaan sijoittaa yhdessä vanhemman tai huoltajan kanssa, mutta mikäli tämä ei onnistu hänet voidaan sijoittaa myös yksin. Avohuollon sijoituksen tarkoituksena voi olla esimerkiksi lapsen tuen tarpeen arvioiminen, lapsen kuntouttamisprosessi tai huoltajan sairaus tai muu väliaikainen este/tilanne, jolloin huoltaja ei voi pitää huolta lapsestaan. (Laki lastensuojelulain muuttamisesta 2010/88 § 37.)

Avohuollon sijoituksen asiakassuunnitelmassa tulee määritellä sijoituksen tavoitteet ja sijoituksen arvioitu kesto, maksimissaan kolme kuukautta. Näiden lisäksi suunnitelman tulee sisältää olosuhteet tai asiat, joihin konkreettisesti pyritään vaikuttamaan, palvelut sekä vanhempien, lapsen ja muiden asian kanssa tekemisissä olevien näkemykset ja sosiaalityöntekijän tapaamiset. (THL 2015a.) Mikäli sijoitusta jostakin syystä tarvitsee 3 kuukauden kuluttua jatkaa avohuollon tukitoimena, sijoitusta tulee arvioida ja asiakassuunnitelma on tarkistettava. Lähtökohtana on, että lapsen huoltajat suostuvat suunnitelmaan kirjattuihin tavoitteisiin. (Laki lastensuojelulain muuttamisesta 2010/88 § 37a.) Lasta on kuultava sijoituksen joka vaiheessa sekä tavoitteiden määrittelyssä ja häntä on tavattava riittävästi (Lastensuojelulaki 2007/417 § 20). Tärkeää on myös, että lapsi saa tarvit-

semansa tiedon sijoituksen syistä ja tavoitteista lapsen kehitystason mukaisesti (THL 2015b). Avohuollon sijoitus perustuu vapaaehtoisuuteen eli vanhemmalla ja 12 vuotta täyttäneellä lapsella on oikeus päättää avohuollon sijoitus koska tahansa. Sijoituksen lisäksi on tärkeää tukea vanhempia lapsen kasvatuksen erilaisissa haasteissa. (Laki lastensuojelulain muuttamisesta 2010/88 § 37.)

Lapsi voidaan sijoittaa myös kiireellisenä avohuollon tukitoimena, mikäli hän tarvitsee kiireellisesti apua ja sijoitus on lapsen edun mukainen. Ja sopiva ja lyhyt sijoitus on riittävä apukeino selvittämään ja tukemaan lapsen sekä perheen tilannetta. (Laki lastensuojelulain muuttamisesta 2014/1302 § 37b; ks. myös THL 2016b.) Tämä sijoitus vastaa akuuttiin tarpeeseen, ja saattaa tulla yhtäkkiä. Kiireellinen avohuollon tukitoimi kestää yleensä 30 vuorokautta, jonka jälkeen sijoitus muutetaan yleensä avohuollon tukitoimen sijoitukseksi. Kiireellinen avohuollon sijoitus on myös vapaaehtoinen. (Laki lastensuojelulain muuttamisesta 2014/1302 § 37b.)

2.3.2 Kiireellinen sijoitus

Kiireellinen sijoitus tulee aiheelliseksi, mikäli lapsi on välittömässä vaarassa ja avohuollon tukitoimet eivät auta tilanteessa. Välittömän vaaran tulee olla todellinen, eikä lasta voida sijoittaa kiireellisesti varmuuden vuoksi. Välitön vaara tarkoittaa sitä, että lapsen terveys tai kehitys on vakavasti vaarassa. Käytännössä välitön vaara voi olla monia erilaisia syitä, eikä yleensä vain yksi syy johda sijoitukseen. Sijoitus voi johtua lapsen tai vanhemman käyttäytymisestä tai molemmista. Lapsi voi käyttäytyä itsetuhoisesti, käyttää runsaasti päihteitä tai tehdä rikoksia. Muita syitä voivat olla esimerkiksi huoltajan mielenterveysongelmat, päihteiden vaikutuksen alaisena oleminen tai lapsen heitteillejätto ja kaltoinkohtelu. Myös vanhemman onnettomuus tai sairaus, joka voi aiheuttaa lapselle vaaraa, ovat syitä kiireelliseen sijoitukseen. Kiireellisen sijoituksen kesto on 30 päivää, mutta sitä voidaan tarvittaessa jatkaa 30 päivää, jos tukitoimia tai huostaanoton tarvetta ei ole ehditty vielä selvittää tarpeeksi. (Laki lastensuojelulain muuttamisesta 2014/1302 § 38; ks. myös Sosiaali- ja terveysministeriö 2015; ks. myös THL 2016a.)

Ennen kuin tehdään päätös lapsen sijoittamisesta kiireellisesti tai sijoituksen jatkosta tai lopettamisesta, on tärkeää selvittää lapsen, vanhemman tai muun huoltajan sekä muun lapsen kasvatuksesta ja asioista vastaavan henkilön mielipide asiasta. Kiireellisessä sijoituksessa lapsi voidaan sijoittaa lastensuojeluyksikköön tai perheeseen. Myös joissakin tilanteissa lapsi voidaan sijoittaa sukulaisen luokse. Sijoitusmuoto ja hoidon tarpeen määrä sekä laatu ovat jokaisen lapsen kohdalla yksilöllisiä. (THL 2016a.)

2.3.3 Huostaanotto

Huostaanotto on viimesijainen toimenpide, mikäli avohuollon tukitoimet tai lyhytaikaiset sijoitukset eivät ole riittäviä apukeinoja lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi. Huostaanottoon päädyttyä tulee arvioida tarkasti lapsen ja perheen tilannetta ja lapsen etua. (THL n.d.a) Myös lapsen mielihyvän selvittäminen päätöksenteossa on hyvin tärkeää. Huostaanoton valmisteleo lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä yhdessä toisen sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojeluun perehtyneen henkilön kanssa. Laki velvoittaa kunnan lastensuojelun viranomaisia ottamaan lapsi huostaan (kunnan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan) ja järjestämään lapselle sijaishuollon, mikäli ”puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai lapsi itse vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään”. Lisäksi seuraavien ehtojen tulee täytyä: avohuollon tukitoimet eivät ole lapsen edun toteuttamiseksi sopivia tai mahdollisia tai ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi sekä sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaisia. (Lastensuojelulaki 2007/417 § 41.)

Sijoitettaessa huostaanotettua lasta kunnat eroavat sen suhteen, miten kunnassa määritellään, mikä vaikuttaa lapsen sijoituspaikkaan eniten lapsen edun ja tarpeiden mukaisesti. Esimerkiksi alueellisen tarjonnan, taloudellisten tekijöiden, palvelujen hankintakäytäntöjen, kunnan omien lastensuojelu yksiköiden ensisijaisuusperiaatteen mukaan ja kilpailutuksissa tehtyjen luokittelujen erityispalvelujen myötä huostaanotetut lapset voivat olla hyvinkin eriarvoisessa asemassa sijoituspäätöksissä. (Laakso 2013, 10.)

Huostaanotossa ja ylipäätään lapsen sijoituksessa kodin ulkopuolelle taustalla olevat syyt ovat yksilöllisiä ja moninaisia. Kaikissa tapauksissa sijoituksen taustasyöt vaihtelevat; syitä voivat olla esimerkiksi vanhemman päihde- tai mielenterveysongelmat ja perheen sisäiset ristiriidat ja perheväkivalta. Lasten kohdalla taas huostaanoton taustalla on monesti nuoren oma käytös, esimerkiksi itsetuhoisuuden, päihteidenkäytön tai mielenterveysongelmien myötä kasvaneet ongelmat. (Laakso 2013, 14.)

2.4 Kiintymyssuhde

Kiintymyssuhdemalli on tärkeää ymmärtää, koska kuten Sinkkonen (2015b, 149) kirjoittaa, lapsen tullessa uuteen sijoituspaikkaan, hän tuo mukanaan aikaisemmista suhteistaan kiintymyssuhteet ja niiden ymmärtäminen helpottaa uusien syntymistä. Lisäksi sijoitetulla lapsella on yleensä vähintään yksi kiintymyssuhteen katkos elämässään (Sinkkonen 2015b, 156). Häiriöt kiintymyssuhteessa tulevat esiin monesti viiveellä ja sijaishuolto voi olla se paikka missä nämä häiriöt huomataan (Sinkko 2016, 54). Sinkkosen (2015b, 163) mukaan tärkein tehtävä lastensuojelussa on järjestää mahdollisuus vähintään yhden turvallisen kiintymyssuhteen

muodostumiseen, jotta lapsi voi myöhemmin solmia läheisiä ihmissuhteita.

Lapsen kiintymyssuhdemalli muodostuu aika lailla pysyväksi kolmen ensimmäisen vuoden aikana (Ojanen, Ritmala, Sivèn, Vihunen & Vilén 2011, 158). Kiintymyssuhde pysyy melko samanlaisena aikuisuuteen asti ja usein saattaa siirtyä sukupolvelta toiselle (Sinkkonen 2015a, 30). Vanhempien tulisi huolehtia lapsen fysiologisista tarpeista sekä turvata hyvä psyykinen ja sosiaalinen kehitys ja näin myös tukea hyvän kiintymyssuhteen syntymistä (Sinkkonen 2015a, 23). Yleisesti voidaan ajatella, että lapsi hakee lohtua äidiltä ja isä tukee haastavissa tilanteissa (Sinkkonen 2015a, 29). Lapsi kokee ristiriitaisia tunteita, jos vanhemmat eivät vastaa lapsen edellä mainittuihin tarpeisiin.

Kiintymyssuhteet voidaan jakaa kolmeen eri tyyppiin: turvallinen, turvaton-välttelevä ja turvaton-ristiriitainen. Turvallisen kiintymyssuhteen syntyminen edellyttää, että lapsi pystyy ennakoimaan vanhempansa reaktiot ja uskaltaa näyttää kaikki tunteet, myös negatiiviset. (Sinkkonen 2015a, 27.) Vanhempana turvallisen kiintymyssuhteen omaava ihminen luottaa kykynsä ilmaista itseään ja sitä mitä tarvitsee, kykenee rakastumaan sekä pystyy luottamaan jaksamiseensa ja itseensä, muttei pelkää pyytää apua (Ojanen ym. 2011, 159).

Välttelevässä kiintymyssuhteessa vanhempi olettaa lapsen hoitavan itse tunnekuohut ja vanhempi ei kestä lapsen kielteisiä tunteita. Tunteiden purkaus johtaa usein siihen, että lapsi jää yksin ja tämän seurauksena lapsi alkaa tukahduttaa tunteitaan. (Sinkkonen 2015a, 27–28.) Toinen tapa saada välttelevä kiintymyssuhde on, jos lapsi joutuu elämään niin sanotussa karussa kodissa tai elää jatkuvan fyysisen väkivallan pelossa. Jos lapselle ominaistenpiirteiden tila viedään niin, että lapsi joutuu toimimaan ikätasoistaan kypsemmin, hänen psyykinen ydinidentiteettinsä ei pääse muodostumaan. Myöhemmässä elämänvaiheessa on riskinä, että lapsi altistuu fyysiseen tai seksuaaliseen hyväksikäyttöön ja kaltoinkohteluun. Mikäli lapsi taas joutuu huolehtimaan esimerkiksi päihdeongelmaisesta vanhemmastaan, on riskinä, että hän hakeutuu vanhempana suhteeseen, joka on uhratuvaa huolehtimista. (Sinkkonen 2015a, 33.) Vanhempana lapsi ei välttämättä kykene luomaan läheisiä ja intiimejä ihmissuhteita, välttelee loukatuksi tulemista, pyrkii selviämään kaikesta yksin ja pelkää näyttää heikkoutensa. Arvostusta muilta haetaan suorittamalla ja äly menee tunteiden edelle. (Ojanen ym. 2011, 159.)

Ristiriitaisessa kiintymyssuhteessa vanhemman reaktiot ovat epä johdonmukaisia ja ailahtelevia. Tämä tarkoittaa sitä, että joskus vanhempi saattaa vastata lapselle lapsen toivomalla tavalla ja välillä taas aivan päinvastoin. Tämä johtaa siihen, että lapsi purkaa tunteita erittäin voimakkaasti, jotta saa vanhemman reagoimaan. (Sinkkonen 2015a, 28.) Vanhempana haetaan muiden hyväksyntää ja ilman sitä kokee itsensä arvottomaksi. Ihmisellä ei ole luottoa omiin kykyihinsä selvitä ja tunteet menevät järjen

edelle. Ihminen saattaa olla riippuvaisesti ihmissuhteessa ja suhteessa voi olla väkivaltaa, toisen manipulointia ja hyväksikäyttöä. (Ojanen ym. 2011, 160.)

Muita ei niin yleisiä häiriöitä ovat esimerkiksi valikoimaton kiinnittyminen ja estyneisyys. Valikoimattomassa kiinnittymisessä lapsi tarrautuu kehen vain, jopa tuntemattomaan aikuiseen. Estyneisyudessa lapsi ei ota katsekontaktia aikuiseen eikä ota lohdutusta vastaan. Muita häiriön ilmenemistapoja ovat aikuiseen kohdistuva kontrolloiva ja rankaiseva käyttäytyminen, itsetuhoisuus, tottelemattomuus, aggressiivisuus, liiallinen valppaus sekä kykenemättömyys neuvottelemaan. Häiriöitä on siis käyttäytymisen säätelyssä, sekä tunne-elämässä että kognitiivisissa taidoissa. (Vanhanen 2014, 18.) Sijoituksen myötä lapsen kiintymyssuhteet voivat fyysisesti olla eri paikoissa ja tämän vuoksi perhetyö sijaishuollossa on erityisen tärkeää ja sen täytyy olla yksilöllistä tarpeet huomioiden (Vanhanen 2014, 7).

2.5 Perhetyö sijaishuollossa

Kun lapsi sijoitetaan, on tärkeää tehdä lapselle selväksi, etteivät hänen vanhemmat häviä mihinkään (Pitkänen 2011, 23). Lapselle on tärkeää tietää, että vanhemmat saavat tukea ja, kun vanhempien ja sijoituspaikan yhteistyö toimii se luo lapselle positiivisen kuvan (Lastensuojelulaki 2007/417; ks. myös Pitkänen 2011, 77). Olisi tärkeää muistaa, että sijoitus ei ratkaise perheessä olevia ongelmia vaan se, miten sijoituksen aikana työskennellään (Vanhanen 2014, 7). Tärkeää on myös huomioida, että perhe on kokemuksellinen ja yksilöllinen asia ja lapsi voi itse määrittää, kuka kuuluu hänen perheeseensä (Vanhanen 2014, 14). Sijoituksen alkuvaiheessa on erittäin tärkeää, että lastensuojeluyksikön työntekijät solmivat hyvän suhteen vanhempiin. Jos ensivaikutelma on ollut huono, yhteistyön hyvä onnistuminen on hankalaa. Olisi hyvä, jos yksikön työntekijät voisivat tutustua vanhempiin jo ennen sijoitusta ja olisivat heihin aktiivisesti yhteydessä sekä vanhempaa arvostettaisiin. (Vanhanen 2014, 27–28.) Sijaishuollossa olisi hyvä välttää antamasta minkäänlaista leimaa vanhemmalle. Pahimmillaan vanhempi alkaa toteuttaa tätä leimaa ja hän alkaa määritellä itseään ongelman kautta. (Vanhanen 2014, 16.) Mikäli sijaishuoltopaikka sijaitsee kaukana kotipaikkakunnasta, olisi hyvä, jos vanhempi voisi yöpyä yksikössä, kun on tapaamassa lasta (Sinko 2016, 47).

Lastensuojeluyksiköissä tehtävällä perhetyöllä on valtava vaikutus lapseen ja koko perheeseen. Vaikka lapsen kotiutuminen takaisin omaan syntymäperheeseen ei olisikaan mahdollista, perhetyön merkitys on silti suuri koko perheelle, erityisesti lapsen oman identiteetin kehittymisen ja tulevaisuuden ajattelun näkökulmasta. (Timonen-Kallio ym. 2017, 22–23.) Lapsi ei voi palata kotiin, mikäli vanhempien vointi ei parane ja liian usein vanhempien tuki ja tarpeet jäävät liian vähälle huomiolle (Pitkänen 2011, 5). Vaikka vanhemmat eivät siis pysty sijoitushetkellä huolehtimaan lapsesta, on hyvä muistaa lapsen ensimmäisten suhteiden olevan hänelle voimakkaita, olivat ne sitten hyviä tai huonoja (Vanhanen 2014, 18). Yksiköissä hyvin tehtävä

ja laadukas perhetyö voi auttaa siinä, pystyykö esimerkiksi biologinen vanhempi antamaan lapselleen luvan kiintyä ja pystyykö hän hyväksymään lapsen sijoituksen syyt tai omaan vanhemmuuteen liittyvät haasteet. Kiintymyssuhteiden merkityksen ymmärtäminen on olennaista lastensuojeluyksiköissä tehtävässä perhetyössä, kun lapsen ennen sijoitusta syntyneet kiintymyssuhteet ovat fyysisesti eri paikoissa sijoituksen myötä (Vanhanen 2014, 7). Lapsen kotona ja lähiympäristössä muodostuneet kiintymyssuhteet vaikuttavat lapseen eri tavoin, jonka vuoksi perhetyössä on tärkeää huomioida tuen tarve lapsen kohdalla yksilöllisesti. Perhetyö voi auttaa vanhempaa saamaan tukea huostaanotto-prosessissa ja sen myötä heräävissä ajatuksissa ja tunteissa. (Timonen-Kallio ym. 2017, 22–23.) Työntekijöiden on tärkeää tukea aktiivisesti vanhempia vanhemmuudessaan koko sijoituksen ajan. On myös tärkeää huomioida syyllisyyden ja häpeän tunteet, joita vanhemmilla saattaa olla sijoituksesta johtuen. (Pitkänen 2011, 26–27.) Lapsen sijoituksen voidaan ajatella olevan eräänlainen kriisi vanhemmille ja on tärkeää, että näitä tunteita voi käsitellä jonkun kanssa (Pitkänen 2011, 67).

Perhetyön tarkoituksena on perheen jälleen yhdistämisen mahdollistaminen, mikäli se vain on lapsen edun mukaista. Läheisten ihmissuhteiden ylläpitäminen on tärkeää, vaikka perheen jälleen yhdistäminen ei olisikaan mahdollista. (Timonen-Kallio ym. 2017, 22–23.) Perheiden kanssa työskentelyssä tavoitteena voivat olla muun muassa vanhemmuuden vahvistaminen, perheenjäsenten vuorovaikutuksen parantaminen, vanhemman osallisuuden lisääminen lapsen hoidossa ja kasvatuksessa yhdessä yksikön työntekijöiden kanssa. Jokaisen lapsen ja perheen kohdalla olisi ihanteellista sopia yksilöllisiä, kaikkia perheenjäseniä huomioonottavia tavoitteita ja yksilölliset menetelmät työskentelyssä tuen tarpeiden pohjalta. Työskentelyssä olisi tärkeä olla selkeä päämäärä, jota kohti edettäisiin käytännönläheisellä, ratkaisukeskeisellä ja voimavarakeskeisellä työskentelyllä. (Timonen-Kallio ym. 2017, 23.) Vanhasen (2014, 31) tekemässä tutkimuksessa vanhemmat toivat ilmi, että arkisten asioiden tekeminen sijoitetun lapsen kanssa koettiin tärkeiksi ja erityisesti ruoan tekeminen lapselle oli tärkeää. Myös osallistuminen palaveriin ja päätöksentekoihin koettiin tärkeinä. Palavereissa tulisi ottaa huomioon, että vanhempikin ymmärtää mistä puhutaan ja antaa vanhemmille painoarvoa ja mahdollisuus vaikuttaa (Vanhanen 2014, 34).

Lastensuojelulaissa edellytetään työskentelyä vanhempien kanssa. Vanhemmalle tulisi laatia oma asiakassuunnitelma, jonka avulla vanhemman on helppo hahmottaa mitä häneltä odotetaan ja kuinka häntä tuetaan. Suunnitelmassa tulisi tulla ilmi vanhemman elämäntilanne, vanhemman näkemys suhteestaan lapseen, yhteydenpito lapseen sekä vanhemmuuden tavoitteet. (Lastensuojelulaki 2007/417; ks. myös Pitkänen 2011, 62.) Kun vanhemmuuden odotuksista ja mahdollisuuksista on puhuttu yhdessä sijaishuoltopaikan kanssa, vanhempi pystyy paremmin työskentelemään vanhemmuusidentiteetin kanssa (Pitkänen 2011, 95). Kun vanhemman

kanssa työskennellään suunnitelmallisesti, sillä on positiivinen vaikutus sijoituksen onnistumiseen (Pitkänen 2011, 16). Vanhempien tukemisen puutteella voi olla vaikutuksia sijoitusajan pidentymiseen sekä jälleen yhdistymisen hankaloitumiseen (Pitkänen 2011, 122).

2.6 Terapeuttinen orientaatio lastensuojelutyössä

"Therapeutic residential care" eli terapeuttinen orientaatio lastensuojeluyksiköissä on uusi lähestymistapa, jossa ei keskitytä vain yhteen tiettyyn toimintamalliin vaan se on eri malleja laajempi toimintatapa. Se voidaan käsittää keskittyvän vain erityisten ongelmallisten lasten kasvatukseen ja kuntoutukseen, mutta sen periaatteet ovat paljon laajemmat ja soveltuvat erilaisiin lastensuojeluyksiköihin. Pohjalla on ajatus lastensuojeluyksiköiden työn kehittämistä, jonka tavoitteena olisi tunnistaa ja tunnustaa sijoitettujen lasten elämäntilanteiden erityisyys vielä paremmin kuin tällä hetkellä. Terapeuttisessa orientaatioissa pyritään keskittymään siihen, mikä vaikuttaa lapsen käyttäytymiseen eikä pelkästään reagoida käytökseen. (Timonen-Kallio ym. 2017, 16, 27.)

Ennen sijoitusta sijoitettavalla lapsella on yleensä elämässä tapahtunut asioita, jotka ovat olleet hänelle jollakin tavalla traumaattisia. Jokaisen kohdalla vaihtelee se, miten he ovat kokeneet tapahtumat. Näiden kokemusten myötä hyvän ja vaikuttavan lastensuojelutyön perustana tulisi olla terapeuttisuus, kokemuksiin vastaaminen ja niiden käsitteleminen sekä muutosten aikaansaaminen, jotta nämä kokemukset eivät jättäisi pysyviä jälkiä lapseen. (Timonen-Kallio ym. 2017, 16.) Esimerkiksi huostaanotetuille lapsille perusarkei on jo itsessään terapeuttista (Timonen-Kallio ym. 2017, 27).

Terapeuttista orientaatiota voidaan kuvailla suunnitelmalliseksi, kasvatukselliseksi ja kuntouttavaksi toiminnaksi. Kuitenkin terapeuttisuuteen liittyy myös ajatus lapsen turvallisesta kasvuympäristöstä. Turvallinen elinympäristö tässä tapauksessa tarkoittaa lapsen tukemista ja suojelua, koulunkäynnin mahdollistamista, sosiaalisten taitojen oppimista ja kiinnittymistä normaaleihin lapsuuden yhteisöihin ja palveluihin. (Timonen-Kallio ym. 2017, 16.)

Orientaation yksi keskeinen periaate on lasten turvallisuuden takaaminen eli yksikön turvallinen kasvuympäristö, joka käsittää suhteet ohjaajiin, muihin lapsiin ja elinympäristöön. Toiseksi orientaatioissa korostetaan yhteistyötä lasten vanhempien kanssa. Lähtökohtana olisi työskentelymallien avulla vahvistaa lapsen ja vanhempien suhdetta ja yhteydenpitoa, tukea perheen osallisuutta ja osallistumista yksikön arjessa ja päätöksenteossa. Kolmanneksi orientaatioissa olisi tärkeää liittää palvelut lapsen lähiyhteisöön normaaleihin kasvun instituutioihin, etteivät terapeuttisesti suuntautuneet ohjelmat toimisi eristäytyneinä muista yhteisöistä. Terapeuttisen orientaation periaatteissa korostetaan, ettei kyseessä ole vain yksi ohjelma vaan paljon laajempi terapeuttinen orientaatio. Yhdessä arjen jakaminen,

eläminen ja oppiminen sekä henkilökohtaiset ihmissuhteet korostuvat tärkeimmiksi puoliksi tässä orientaatioissa. (Timonen-Kallio ym. 2017, 16–17.)

2.7 Aikaisemmat tutkimukset

Hanna Karjalainen pro gradu – tutkielmassaan (2016) etsi vastauksia kysymyksiin millaisia palveluita yritykset tuottavat kunnallisen lastensuojelun palveluvalikkoon ja miten yritykset kuvailevat palveluitaan. Tutkimuksen aineistona ovat Patentti- ja rekisterihallituksen ja verohallinnon ylläpitämästä Yritys- ja yhteisötietojärjestelmä YTJ:stä hakusanalla “lastensuojelu” löytyneiden kaupallisten yritysten internetsivut. Yksityisten palveluntuottajien määrä on kasvanut vuosittain, samoin kuin palveluiden tarve ja kustannukset ovat nousseet. Tutkielman menetelmänä oli diskurssianalyysi. Yritykset toivat esille nettisivuillaan oman henkilökuntansa ja henkilökunnan määrän sekä koulutustason. Yritykset korostivat myös kodinomaisuutta ja välittämistä kertoessaan palveluista. Lisäksi yritysten palveluvalikoima oli hyvin laaja ja ne jakautuivat lastensuojelun avohuollon ja sijaishuollon asiakkaille kohdistettuihin palveluihin ja lastensuojelun ammattilaisille suunnattuihin palveluihin. Tutkimuksen myötä selvisi myös, että melko moni yritys tarjosi erilaisia selvitys- ja arviointipalveluita.

Arttu Lehden (2008) pro gradu – tutkielman aihe on kilpailuttaminen lastensuojelussa ja hän tutki Tampereen ja Jyväskylän seudun kilpailutusta teemahaastatteluiden avulla. Tavoitteena oli selvittää, miten sijaishuolto- paikat ovat kokeneet kilpailutukset sijoitettujen lasten edun toteuttajina ja millaisia vaikutuksia kilpailutuksella on ollut heidän liiketoimintaansa. Tuloksena kilpailutuksen painotusta kritisoitiin ja laadun mittarit koettiin huonoiksi. Laadun painoarvoa pidettiin mitättömänä suhteessa hoitopäivähintaan ja haastateltavat toivoivatkin uutta laatumittaria. Sijoituksen ratkaisee kuitenkin lopulta lapsen etu. Tulevaisuudessa sijaishuoltoapaikkojen kilpailutuksen uskotaan jatkuvan. Haastatellut yritykset kokivat, että julkisen sektorin tavoittelemat hyödyt, kuten kustannussäästöt, eivät toteutuneet. Sijoitusten määrä koetaan pysyvän samana ja usein sijoitukset tulevat lähikunnilta, yrityksen sijainti nähtiin merkittävänä tekijänä. Kilpailutuksen tavoitteena oli yritystoiminnan tasapuolinen kohtelu, mutta yrityksen toiminnalle asetetut vaatimukset, kuten eri toimilupien myöntämiset, koettiin asettavan yritykset eriarvoiseen asemaan. Haastatteluiden myötä heräsi kysymys, sijoitetaanko lasta kilpailutuksessa etäämmällä oleviin laitoksiin ollenkaan vai onko lapsen edun mukaista sijoittaa mahdollisimman lähelle.

Riitta Laakson Mistä koti huostaanotetulle lapselle-tutkimuksessa (2013) tarkasteltiin, miten lapselle valitaan sijoituspaikka. Sijoitusta tarkasteltiin sekä kuntatason lastensuojelupoliittisena kysymyksenä, että lapsikohtaisena päätöksentekona. Tutkimuksen aineisto kerättiin puhelinhaastatteluilla ja fokusryhmähaastatteluina, haastateltavat olivat lastensuojelutyön asiantuntijoita. Lisäksi aineistoon kuului otoskuntien lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmat. Tutkimuksen mukaan sijaishuoltoapaikan valinnat

vaihtelevat alueellisesti ja kuntakohtaisesti vaihtelevien käytäntöjen ja toimintatapojen vuoksi. Kunnissa oli tehty vain vähän lastensuojelulain periaatteita täsmentäviä ja sijaishuoltopaikan valintaan liittyviä sisällöllisiä linjauksia. Kuntien keskeisiä organisointimalleja sijoituspaikan valinnassa tunnistettiin tutkimuksessa kolme erilaista: kunnan tai kuntien yhteinen sijoittajayksikkö, kunnan tai kuntien yhteinen sijoittajaryhmä ja kokonaisvaltainen organisointitapa. (Laakso 2013, 104–105.)

Sijaishuoltopaikan valinnassa lapsen edun arvioitiin toteutuneen hyvin. Valinnat tehtiin lapsen tarpeiden ja edun pohjalta, kuunnellen samaan aikaan vanhempien ajatuksia. Myös uhkaavia tekijöitä lapsen edun toteutumisessa ja lapsen sijoituksesta tuli esille, sillä päätöksentekoon kuuluva aika oli pitkä ja lapsen tarpeita vastaavaa paikkaa ei löydetty helposti. Vaikka yksityisiä lastensuojelupalveluita on yhä enemmän ja palveluntuottajat ovat moninaistuneet, ne eivät ole pystyneet ratkaisemaan palvelujen kohdentumattomuuden ongelmaa. Jatkotutkimuksen tarvetta on, sillä lapsen sijoituspaikan valintaa ja päätöksentekoa tulisi tutkia laajemmin kuin yksilötasolla. Tulevaisuudessa aiheen tarkastelussa tulisi ottaa huomioon sijaishuoltopaikan valinnan organisointitavat, lainsäädännön muuttuneiden linjausten merkitys ja seuraukset sekä sijaishuoltopalvelujen hankintakäytäntöjen ja yksityistymisen seuraukset. Myös tulevan kuntarakennemuutoksen ja sosiaali- ja terveyspalvelujen rakennemuutoksen myötä tulevaisuudessa tulisi ottaa huomioon rakenteellisia ja organisatoristen tekijöitä. (Laakso 2013, 109–110.)

Karjalaisen pro gradu-tutkielmassa (2016) tutkittiin millaisia palveluita lastensuojeluyksiköt tuottavat ja miten he niitä kuvailevat ja lähteenä käytettiin yksiköiden internetsivuja. Me tutkimme samaa aihetta ja yksiköiden internet sivut olivat myös yksi lähteistämme tutkimuksessamme. Pro gradussa myös kerrottiin, että yritysten nettisivuilla esiteltiin työntekijät, heidän koulutustasonsa ja henkilökunnan määrä. Me taas selvitimme puhe- linhaastatteluissa henkilökunnan erityisosaamista. Lehden pro gradu-tutkielmassa (2008) puolestaan tehtiin teemahaastattelu, niin kuin mekin teimme, ja todettiin, ettei hoitopäivänhinta kerro välttämättä kaikkea ja toivottiin muuta laatumittaria. Tämä olikin tilaajallamme toiveena ja teimme eräänlaisen laatumittarin palvelutarjottimen muodossa. Laakson (2013) tutkimuksessa tuli ilmi, ettei kunnissa ole yhteisiä linjauksia sijaishuoltopaikan valintaan. Uskomme, että palvelutarjotin luo hieman yhteistä linjausta sijaishuoltopaikan valinnassa.

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa käsittelemme tutkimuksemme etenemistä. Kerromme aluksi toiminnallisesta opinnäytetyöstämme. Esittelemme tutkimustehtävän ja tutkimuskysymyksen sekä aineiston hankinnan haastattelujen sekä kilpailutuspapereiden avulla. Käymme myös läpi aineiston analyysimenetelmää eli tässä tapauksessa teemoittelua.

3.1 Toiminnallinen opinnäytetyö

Opinnäytetyömme oli toiminnallinen, johon kuului laadullinen tutkimus, jonka toteutimme tutkimushaastatteluna. Haastatteluista kerromme tarkemmin seuraavissa luvuissa. Toiminnallisessa opinnäytetyössä tavoite oli perehtyä tarkemmin johonkin käytännön työstä nousevaan tarpeeseen tai kehitysehdotukseen. Tavoitteena oli ohjeistaa tai opastaa käytännön toimintaa ja järjestää sekä järjeittää toimintaa. (Airaksinen, 2009.) Meidän aiheemme oli täysin käytännön työstä nouseva tarve. Aiheen valinnan jälkeen teimme toimintasuunnitelman eli miten toteutamme työmme yhdessä tilaajan kanssa.

Opinnäytetyöhömmme kuuluu kaksi osaa, jotka ovat produkti ja opinnäytetyöraportti. Produkti eli konkreettinen tuotos voi olla esimerkiksi kirja, opas, esite, video, tapahtuma tai kehittämissuunnitelma. (Airaksinen, 2009.) Opinnäytetyössämme produkti eli tuotos oli palvelutarjotin lapsiperheiden sosiaalityöntekijöille. Kerromme palvelutarjottimesta lisää seuraavissa luvuissa.

Opinnäytetyöraportissa kuvaamme koko prosessia, eli miksi ja mitä olemme tehneet sekä mitä tuloksia ja johtopäätöksiä on syntynyt. Raportissa kuvaamme myös keinot, mitä olemme käyttäneet produktin tekemiseen eli meidän tapauksessa kokosimme tulokset Powerpoint-esitykseen. Tärkeää on myös oman arvioinnin kirjoittaminen työskentelystä, produktista eli palvelutarjottimesta sekä oppimisesta. (Vilka & Airaksinen 2003, 51, 65.)

Opinnäytetyössämme laadullinen tutkimus oli hyvä, koska tavoitteena oli selvittää kirjoittamatonta faktatietoa ja ymmärtää jokin ilmiö kokonaisvaltaisesti (Vilka & Airaksinen 2003, 63). Meidän opinnäytetyössämme halusimme selvittää produktiimme faktatietoa lastensuojeluyksiköistä sekä saada yksiköistä kokonaiskuvan. Laadullisen tutkimuksen aineistona voidaan käyttää esimerkiksi avointa haastattelua tai kirjoittajan omia havaintoja. Aineiston koko, sen rajaus ja koonti sekä aineiston vastaaminen tutkimustehtävään oli hyvä ottaa huomioon tehdessämme tutkimusta. (Kajaanin ammattikorkeakoulu n.d.) Kerromme näistä lisää luvussa 4.3.

3.2 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymys

Tavoitteena oli saada työväline Porvoon kaupungin lapsiperheiden sosiaalityölle helpottamaan lasten sijoituspaikan valinnassa. Jokaisen lapsen yksilölliset haasteet vaativat yksilöllisiä palveluita ja tarpeita, joihin erilaiset yksiköt pyrkivät vastaamaan.

Tutkimuskysymyksemme muotoutuivat tilaajamme tarpeesta. Kävimme yhdessä tilaajan kanssa läpi työelämää kiinnostavat haastattelukysymykset, jotka muotoilimme haastatteluun sopiviksi. Tutkimuskysymyksemme oli, mitä Porvoon kaupungin kilpailuttamat lastensuojelun sijaishuollon yksiköt tarjoavat asiakkaille. Tutkimustehtäväksemme tuli tuottaa selkeä ja helposti muokattava palvelutarjotin työelämään, johon saimme tutkimusaineistoa tutkimuskysymyksen avulla.

Haastattelukysymykset (liite 1) jakautuivat kolmeen teemaan: ensimmäisenä teemana kysyimme yksikön perustietoja, toisena teemana oli perheyön teema ja kolmantena teemana terapeutin työ. Ennalta sovittujen teemojen lisäksi haastatteluista nousi esille uusi teema, joka käsittelee yksiköiden tulevaisuuden muutoksia.

3.3 Aineistonkeruu

Tilaajan pyynnöstä kävimme aluksi läpi kaikki Porvoon kaupungin kilpailutuksesta läpi päässeet lastensuojeluyksiköt (yhteensä 68kpl) ja keräsimme Excel-taulukkoon yksiköiden perustiedot (yksikön osoite, mistä voi tiedustella vapaita sijoituspaikkoja, yksikön puhelinnumero, sähköpostiosoite ja nettisivujen osoitteet). Tämän jälkeen lapsiperheiden johtava sosiaalityöntekijä, muutama sosiaalityöntekijä ja me päätimme yhdessä, mistä yksiköistä tarvittaisiin lisätietoja. Yhteensä haastatteluihin tai vierailuihin valikoitui yhdeksän (9) lastensuojeluyksikköä ja yksi (1) perhekuntoutuspaikka. Teimme puhelinhaastattelut ja niissä on tärkeää ennen haastattelua lähestyä haastateltavaa asiallisesti. Sen jälkeen on hyvä soittaa ja sopia ajankohta haastattelulle. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 64.) Meillä tilaajamme oli ensin yhteydessä haastateltaviin ja kertoi heille haastattelun ideasta ja, että me soitamme heille ja sovimme haastattelulle ajan tai tulemme yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa tekemään haastattelua ja tutustumaan yksikköön.

Valitsimme haastattelun menetelmäksemme, koska se on joustava tapa saada tietoa ja siinä voi muokata aiheiden järjestystä. Lisäksi tiesimme, että vastaukset tulevat olemaan laajoja ja monitahoisia ja halusimme lisäkysymyksiä mahdollisuuden, jotka ovat haastatteluille ominaisia. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 34–35.) Haastattelumuotomme oli teemahaastattelu, joka on puolistrukturoitu haastattelu. Puolistrukturoidussa haastattelussa kysymykset ovat kaikille samat, mutta niiden järjestys ja sanamuoto voi vaihdella. Teemahaastattelussa olennaista on, että haastattelijalla on en-

nalta perehtynyt haastateltavaan asiaan ja sen perusteella tehdään haastattelulle runko. Hyvin tehty haastattelurunko lisää haastattelun laadukkuutta. Teemahaastattelussa ei ole olennaista, kuinka monta haastattelua tehdään tai kuinka syväälle haastattelussa mennään. Ideana on tiettyjen teemojen ympärillä pyöriminen. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 47 – 48 & 184.) Perehdyimme jokaiseen yksikköön aluksi heidän nettisivujensa kautta. Tämän avulla pystyimme tekemään tarkentavia kysymyksiä, jo ennalta mietittyyn haastattelurunkoon.

Teemahaastattelussa ei siis tehdä tarkkoja kysymyksiä vaan teemaluettelo (haastattelun runko), joka syntyy teorian pohjalta. Teemaluettelo toimii haastattelussa muistilistana. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 66.) Teemaluettelo käydään läpi siinä järjestyksessä, mikä tuntuu oikealta kunkin haastateltavan kanssa. Jos haastateltava alkaa puhua myöhemmin tulevasta teemasta, käydään se teema läpi siinä hetkessä heti. Teemahaastattelun kysymykset ovat muodoltaan avonaisia eli niihin ei voi vastata vain kyllä tai ei. Haastattelijan tulisi reagoida vastauksiin ja muotoilla seuraavia kysymyksiä vastausten perusteella. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 104–109.) Meillä kaikki haastattelut olivat erilaisia ja järjestys kysymyksissä ja muotoilussa vaihtui. Haastateltavat myös puhuivat jostakin teemasta ennen kuin kerkesimme kysyä edes siitä, mutta kävimme sen teeman siinä kohdassa läpi.

Haastattelu on hyvä aloittaa hieman helpommilla kysymyksillä, jotka antavat haastateltavalle tunteen, että hän osaa vastata kysymyksiin. Sen jälkeen edetään hieman tarkempiin kysymyksiin. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 107.) Meillä helpommat kysymykset olivat yksikön perustietoja (paikkamäärä, ikäryhmä jne.) ja tarkemmat kysymykset koskivat enemmän yksikön toimintaa ja työskentelyä.

Päädyimme lopulta vain puhelinhaastatteluihin, sillä yksiköihin vieraileminen ei ollut mahdollista aikataulujen vuoksi. Puhelinhaastattelut eivät oleet paikkaan sidottuja, joten pystyimme tekemään ne, kun yksikön johtajalle tai muulle vastaavalle työntekijälle soittoaika oli sopiva. Puhelinhaastattelut toteutettiin toukokuussa ja kesäkuussa 2017. Jaoimme puoliksi haastateltavat paikat ja soitimme molemmat sovittuihin paikkoihin. Puhelinhaastatteluiden kestot vaihtelivat noin 10 minuutista 30 minuuttiin. Melkein kaikkien yksiköiden johtajat/vastaavat työntekijät halusivat kertoa yksiköistä mahdollisimman laajasti ja varasivat tähän riittävästi aikaa. Haastatteluvastaukset kirjoitimme aluksi käsin paperille ja sen jälkeen puhtaaksi tietokoneella.

3.4 Aineistonanalyysi

Analyysissa on tarkoitus eritellä, luokitella ja saada kokonaiskuva ilmiöstä sekä esittää se uudessa näkökulmassa (Hirsjärvi & Hurme 2010, 143). Yksinkertaisimmillaan analyysin voi ajatella olevan aineiston huolellista lukemista, materiaalin järjestelyä, jäsentämistä sekä pohtimista. Analyysissä aineisto tiivistetään ja se käy vuoropuhelua teorian sekä tutkijan ajattelun

kanssa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Analyysitekniikoita on monia erilaisia ja vain vähän virallisia tekniikoita eli ei ole olemassa vain yhtä ja oikeaa tapaa analysoida tuloksia (Hirsjärvi & Hurme 2010,136). Me päädyimme teemoitteluun, sillä se oli hyvä jatkumo teemahaastattelulle, jota käytimme aineiston hankinnassa. Teemoittelussa etsitään yhteisiä teemoja, jotka nousevat esiin haastatteluissa. Yleensä esiin nousevia teemoja ovat teemaluettelon teemat, mutta myös uusia teemoja nousee esiin. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 173.)

Teemoittelun ensimmäisessä vaiheessa yhdistetään eri haastatteluista samat teemat, aineisto järjestetään siis ikään kuin uudelleen. Teemoja voi yhdistellä leikkaa ja liimaa -periaatteella, korostaa teemoja eri väreillä tai tehdä vaikka käsitekarttoja teemoista. (Eskola 2015, 194-203.) Me ja oimme teemat aluksi leikkaa ja liimaa -periaatteella, jonka jälkeen korostimme teemoja eri väreillä. Ja oimme kolme pääteemaa (perustiedot, perhetyö ja terapeutin orientaatio) vielä moneen pieneen teemaan. Näillä kaikilla teemoilla oli omat värinsä. Toisessa vaiheessa tapahtuu analyysi eli luimme aineistoa yhä uudelleen. Luetusta aineistosta tehdään tulkintoja, joita varten on hyvä kirjoittaa ylös omia tärkeitä vaikuttavia muistiinpanoja. Muistiinpanojen lisäksi on hyvä liittää mukaan hieman teoriaa. (Eskola 2015, 194-203.) Me etsimme aluksi jo kirjoittamastamme teoriasta asioita, jotka sopivat eri teemojen alle. Tämän jälkeen teimme omia tulkintoja.

Kolmannessa vaiheessa päätimme, mitä haluamme tuoda esiin eli mitkä ovat meidän mielestämme tärkeimpiä asioita. Tämän jälkeen kirjoitimme aineiston niin sanotusti auki omin sanoin. Neljännessä vaiheessa yhdistelimme aineistosta syntynyttä omaa tekstiä ja teoriaa. Kirjoitimme siis tekstiä vielä enemmän auki ja perustelimme tekstiämme teorian kautta. Viidennessä eli viimeisessä vaiheessa hioimme valmista tekstiä. Luimme tekstiä muutaman kerran uudestaan ja kirjoitimme uusia ajatuksia, mitä tuli mieleen. Tekstin hiomiseen on hyvä varata riittävästi aikaa, mutta myös osata lopettaa jossain vaiheessa. (Eskola 2015, 194-203.)

3.5 Palvelutarjottimen koonti

Analyysin jälkeen aloimme koota palvelutarjotinta. Palvelutarjotin on eräänlainen opas, josta palveluiden käyttäjä löytää nopeasti ja helposti tarvitsemansa tiedon. Oppaassa tärkeimmän asian tulee olla ensimmäisenä ja sitten edetään vähemmän tärkeisiin asioihin (Torkkola, Heikkinen & Tiainen 2002, 39). On myös tärkeää pysyä aiheessa eikä puhua ohi aiheen sekä kirjoittaa yksinkertaisesti ja ymmärrettävästi (Ifixit n.d.). Oppaan ulkoasuun tulisi kiinnittää huomiota, sillä se houkuttelee lukemaan. Myös tyhjää tilaa tulisi muistaa käyttää, sillä se lisää ymmärrettävyyttä. Tärkeää on myös valita selkeä kirjasintyyppi ja selkeyden takaamiseksi otsikoita voi mm. lihavoida tai kirjoittaa isommalla koolla. (Torkkola ym. 2002, 53–59.) Asioita voi luetteloida, mutta siinä pitää olla tarkka, ettei se aiheuta se-

kaannusta. On myös hyvä käyttää linkkejä kaikkeen mikä liittyy asiaan (Ifixit n.d.). Opas ei voi toimia, mikäli se ei ole helposti saatavilla. Tämän vuoksi oppaan tulisi olla sekä sähköisenä, että paperisena versiona. (Torkkola ym. 2002, 60.) Mielestämme sähköisiä versioita on helppo päivittää ja uuden voi aina tulostaa tarvittaessa. Paperinen versio on puolestaan helppo ottaa aina mukaan esimerkiksi palavereihin.

Päätimme yhdessä tilaajan kanssa, että teemme palvelutarjottimen (Liite 2) Powerpoint-esitykseen, sillä sitä on helppo muokata ja käyttää tietokoneella tai paperisena. Liitteenä on pieni osa palvelutarjottimesta. Halusimme näyttää, millainen siitä tuli, mutta emme kokeneet tarpeelliseksi liittää kaikkia 44 diaa. Listasimme palvelutarjottimeen aluksi yksiköt, joita emme haastatelleet pisteytysjärjestyksessä sekä jaottelimme ne myös ruotsin kielen osaamisen mukaan. Sitten kirjoitimme kaikista haastatelluista yksiköistä. Ensimmäiseksi kirjoitimme perustiedot ja tämän jälkeen kirjoitimme perhetyöstä. Sitten kävimme läpi profiloitumisen, koulun sekä harrastusmahdollisuudet. Lopuksi kerroimme, jos yksiköstä nousi esiin vielä jotain muuta.

Palvelutarjottimen sähköisessä versiossa käyttäjä voi painaa etusivulta yksikön nimen kohdalta, jolloin se siirtyy hyperlinkkinä yksikön tietojen kohdalle. Näin käyttäjä säästää aikaa, kun ei tarvitse käydä läpi koko diaesitystä läpi vaan tiedot löytyvät helposti. Jokaisen yksikön nettisivut löytyvät palvelutarjottimesta linkkinä, joten yksikön sivuillekin on helppo siirtyä. Sähköistä versiota voi päivittää ja tallentaa jatkossa, mikäli yksiköiden tiedot muuttuvat. Kirjoitimme tekstin palvelutarjottimeen siinä muodossa, miten haastateltavat vastasivat. Emme myöskään jättäneet mitään heidän sanomisiaan pois.

3.6 Opinnäytetyön luotettavuus

Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuuden arvioinnissa tulee ottaa huomioon koko tutkimusprosessi. Koko prosessin raportoinnin merkitys on todella suuri. Hyvä raportointi onkin tutkimuksen luotettavuuden keskeinen osa-alue. Voidaan sanoa, että tutkija on itse tutkimuksensa tärkeä tutkimusväline, sillä tutkijan tulisi raportoinnissaan tuoda esille käsityksensä omista tulkinnoista ja perusteista, joiden myötä hän päätynt näihin tulkintoihin. Tulkintojen avulla tutkija tarjoaa tutkimuksen lukijalle välineen arvioida, kuinka uskottava käsitys tutkijalle on muodostunut tutkittavasta asiasta. (Kiviniemi 2015, 86–87.) Olemmekin pyrkineet siihen, että me molemmat olemme kirjoittaneet kaiken muistiin, mitä opinnäytetyön prosessin aikana on tullut vastaan. Olemme tehneet työpäiväkirjaa työmme vaiheista. Ja kuten edellä mainitsimme haastattelut ja tulokset olemme kirjanneet niin kuin meille vastattu.

Kun tutkija on itse aineistonkeruun väline, on ymmärrettävää, että tutkijan tulkinnat ja näkemykset muokkaantuvat ja kehittyvät. Olisi tärkeä tiedos-

taa minkälaisia muutoksia ja kehitystä tapahtuu sekä tutkijassa että aineistonkeruun menetelmässä. Nämä muutokset tai kehittymiset olisi hyvä tuoda esille tutkimuksen raportoinnissa, jotta lukijat voivat arvioida niitä. (Kiviniemi 2015, 84–85.) Myös meidän opinnäytetyömme muokkaantui ja kehittyi. Haastatteluiden kysymykset muokkaantuivat myös prosessin alussa. Meidän piti myös tehdä puhelinhaastatteluiden lisäksi vierailukäyntejä, jotka jäivät aikataulujen vuoksi tekemättä.

Opinnäytetyössämme käytetyt lähteet ovat uusia muutamaa lähdettä lukuun ottamatta. Pääosin käyttämämme lähteet ovat 2010-luvun puolelta. Poikkeuksena ovat lähteet toiminnallisen opinnäytetyön ja analyysin kirjoittamisesta, mutta nekin ovat 2000-luvun puolelta. Lähteemme ovat pääosin suomenkielisiä, mutta myös yksi englanninkielinen lähde löytyy. Mielestämme lähdemateriaalia on sopivasti ja ne on tarkkaan harkittu.

Tätä opinnäytetyötä on kirjoittanut kaksi tekijää, joten kirjoitustyyli on väkisin erilaisia, toinen meistä kirjoittaa tiivistetympin kuin toinen. Meidän mielestämme erilaiset tyylit kuitenkin täydentävät toisiaan. Koko opinnäytetyön prosessin ajan olemme lukeneet omaa ja toisen tekstiä uudelleen ja uudelleen, jonka myötä olemme kiinnittäneet huomiota toisen tekstiin eri tavalla. Pyrkimyksemme on, että tekstimme olisi yhteneväistä ja sujuvaa, lukijalle selkeää luettavaa. Olemmekin muokanneet tekstiä yhdessä koko kirjoitusprosessin ajan.

Jaomme haastateltavat yksiköt, joten kirjoittamisen lisäksi meitä oli kaksi erilaista haastattelijaa. Molemmilla oli samat haastattelukysymykset, mutta haastatteluun vaikutti paljon haastattelijan lisäksi haastateltava. Tyylimme haastatella, kuten edellä mainitsimme, muokkaantui jokaisen haastateltavan kohdalla omanlaiseksi haastateltavan vastaamisen myötä. Esimerkiksi kysymysten järjestys muuttui, lisäkysymyksiä ja välikommentteja esitettiin eri lailla. Kuitenkin saimme mielestämme kaikista haastateluista hyvät vastaukset.

4 TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimustulokset jaettiin eri teemojen alle, jotka syntyivät tutkimuskysymyksen ja haastattelurungon myötä. Tutkimuskysymykset muodostivat kolme eri teemaa, jotka olivat perustiedoista koostuva teema, perhetyön teema ja terapeuttisen työn teema. Näiden lisäksi nousi uudeksi teemaksi yksiköiden tulevaisuus.

4.1 Perustiedot

Timonen-Kallio ym. (2017, 11) kertovat, että 12- 18 vuotiaan sijoittaminen lastensuojeluyksikköön on perhehoitoa todennäköisempää, kun taas alle

12 -vuotiaat lapset sijoitetaan mieluummin perheeseen. Alle 12 -vuotiaiden lasten sijoittaminen lastensuojeluyksikköön on siis harvinaisempaa, mutta voi olla parempi vaihtoehto, jos lapsen tilanteessa vaaditaan erityisosaamista. Haastateltavistamme yksiköistä neljä ottaa vastaan 10–18 -vuotiaita ja kaksi yksikköä ottaa vastaan jopa 21 ikävuoteen asti. Kolme yksikköä ottaa poikkeuksellisesti jopa 0-17 -vuotiaita, mutta näistä yksi on perhekuntoutusta eli sijoitus on yhdessä vanhemman/vanhempien kanssa. Haastatteluissa tuli ilmi, että yksiköiden osastot ovat 6-7 -paikkaisia ja osastoja saattaa olla yksi tai kaksi. Lastensuojelulain (2007/417 § 59) mukaan yhdellä osastolla saa olla enintään 7 lasta/nuorta ja samassa rakennuksessa enintään 24 lasta/nuorta. Kaikissa yksiköissä toimitaan siis paikkamäärien suhteen lain mukaisesti.

Lastensuojelulaissa (2007/417) kerrotaan kiireellisestä sijoituksesta, avoimuuden tukitoimen sijoituksesta sekä huostaanotosta ja kaikkiin yksiköihin voidaan tehdä kaikkia kolmea sijoitusmuotoa. Positiivista oli, että kiireellisissä sijoituksissa yksiköistä on mahdollista tulla hakemaan lapsia. Näiden lisäksi on myös itsenäistyvien nuorten asuntoja jälkihuollon asiakkaille. Jälkihuollon tarkoituksena on tukea lapsen kotiutumista tai juurikin nuoren itsenäistä elämistä (Lastensuojelulaki 2007/417; ks. myös THL 2017).

Ensisijaisesti pitkäaikaisia sijoituksia. Voi tulla kiireellisesti ja sitten jäädä pidemmäksi aikaa. Yksiköstä voidaan hakea, mutta toivotaan, että vanhempi voisi tuoda. Tämä viestisi, että vanhempi hyväksyy sijoittamisen.

Lastensuojelulaissa (2007/417) sanotaan, että lapsen kielellinen tausta tulisi huomioida sijoituspaikkaa valittaessa. Valitettavasti tämä tuottaa Porvoossa ison haasteen, sillä vain yksi yksikkö on aidosti kaksikielinen. Kolmessa ruotsi onnistuu jotenkin ja loppuissa kuudessa ei ole lainkaan ruotsin kielen osaamista. Yhdessä yksikössä henkilökunta puhui kyllä seitsemää muuta kieltä. Jokaisen lapsen sijoitus on yksilöllinen prosessi, joten yksikön tarjoamat palvelut tulisivat sopia yhteen lapsen tarpeiden kanssa. Riitta Laakson (2013) tutkimuksen tuloksissa puhuttiin lapsen etua uhkaavista tekijöistä, joista yksi olikin se, ettei lapsen tarpeita vaativaa paikkaa löydetty helposti. Näin ollen ruotsin kieltä äidinkielenään puhuvan lapsen sijoittaminen voi olla hyvinkin haastavaa, kun mahdollisia sijoituspaikkoja on niin vähän. Lapsen sekä perheen olisi tärkeä saada palveluita omalla äidinkiellään.

Yksikkö on aidosti kaksikielinen.

4.2 Perhetyö

Perhetyötä tekee yksiköissä suurimmaksi osaksi lasten omaohjaajat. Vain muutamassa yksikössä on erikseen nimettyjä ja koulutettuja perhetyöntekijöitä. Yksikkö voi itse määritellä kuka perhetyötä tekee ja käytetäänkö siihen jotain menetelmiä. Vain yksi yksikkö nimesi erikseen menetelmän,

lapset puheeksi-menetelmä, jota he käyttävät perhetyössä. Yhdessä yksikössä on vanhemmille vertaistukiryhmä neljä kertaa vuodessa. Timonen-Kallion ym. (2017, 23) mukaan jokaisen lapsen ja perheen kohdalla on tärkeää sopia yksilölliset, kaikkia perheenjäseniä huomioonottavat tavoitteet ja yksilölliset menetelmät työskentelyssä. Esimerkiksi juuri vertaistukiryhmässä vanhempi voi keskustella ja puhua sijoituksesta ja sen myötä syntyvistä tunteista, kuten syyllisyydestä tai häpeästä (Pitkänen 2011, 67). Vanhemmille voi olla siis helpompaa puhua vertaisen kanssa, joka ymmärtää, millainen kriisi lapsen sijoittaminen voikaan olla.

Omaohjaaja tekee normaalia perhetyötä. Lisäksi on 3 perheterapeuttia, joilla on 2 viikon välein tapaamisia vanhempien kanssa. Näistä tapaamisista ei tehdä muita kirjauksia kuin, että perhe sitoutuu työskentelemään ym. Tämä on luottamuksellinen suhde ja tapaamiset yksikön ulkopuolella tai perheen kotona. Työskentelyä tehdään ristiin [paikan nimi] muiden terapeuttien kanssa.

Suurin osa yksiköistä toi esille, että perhetyössä keskeistä on vanhemman ja lapsen suhde. Lapsen on tiedettävä, etteivät vanhemmat katoa mihinkään, vaikka hänet sijoitetaan (Pitkänen 2011, 23). Lapsen ja vanhemman välinen kiintymyssuhde voi olla hyvinkin vahva. On hyvä muistaa, ettei sijoitus ratkaise ongelmia vaan se, miten sijoituksen aikana työskennellään niin lapsen kuin koko perheen kanssa (Vanhanen 2014, 7). Perhetyön merkitystä tulee korostaa, sillä sijoituksen myötä lapsen tärkeät kiintymyssuhteet ovat fyysisesti eri paikoissa ja lapsen mukana tulee uuteen sijoituspaikkaan aikaisemmista suhteista ne tärkeimmät kiintymyssuhteet. Näiden tärkeiden kiintymyssuhteiden ymmärtäminen on tärkeää, jotta voidaan luoda uusia kiintymyssuhteita. (Sinkkonen 2015b, 156.) Uusien turvallisten kiintymyssuhteiden syntyminen luo lapselle mahdollisuuksia solmia myöhemmin uusia ihmissuhteita (Sinkkonen 2015b, 163). Perhetyön taustalla on aina jokin tavoite ja tämän toi myös muutama yksikkö ilmi. Ajatuksena olisi, että jokaisen perheen kanssa sovitaan tavoitteista yksilöllisesti (Timonen-Kallio ym. 2017, 23).

Hyvä vuorovaikutus lapsen ja vanhemman välillä on yhtenä päätavoitteena perhetyössä. Lasta tuetaan jokapäiväisissä askareissa, harrastuksiin ohjaamisessa ja laitoksen yhteisessä toiminnassa. Sovitaan jokaisen kohdalla yksilölliset, yhteiset ja tarkat säännöt lapsen, että koko perheen kohdalla.

Mikäli sijaishuoltopaikka sijaitsee kaukana kotipaikkakunnasta, olisi hyvä, jos vanhempi/läheinen voisi yöpyä yksikössä, kun on tapaamassa lasta (Sinkko 2016, 47). Monessa yksikössä tämä olikin mahdollista ja loput yksiköt ovat tekemässä muutoksia, jotta se olisi mahdollista. Sijoituksen jälkeistä perhetyötä muuttavat yksiköt tarjoavat ostopalveluna erikseen ja sekin on rajattu lähiseuduille ainoastaan.

Vanhempi voi olla yötä asunnossa, jos sen tyhjä tai lapsen huoneessa. Lisäksi välillä on maksettu hotelleja ja yksiköstä voidaan myös kuljettaa vanhempia.

4.3 Terapeuttinen orientaatio

Terapeuttinen orientaatio jakaantui vielä omiksi, pienemmiksi teemoiksi itse pääteeman ollessa niin laaja. Terapeuttisen orientaation teema jakaantui siis työntekijöiden osaamisen, apuvälineiden/menetelmien käytön, koulun sekä harrastusten alateemoiksi.

4.3.1 Työntekijöiden osaaminen

Yksiköiden työntekijöillä on paljon erilaista osaamista. Useassa yksikössä on hyvin psykiatrista ja neuropsykiatrista osaamista, myös melko hyvin päihdetyön osaamista. Osaamiseen kuuluu muun muassa lasten käytöshäiriöt, neuropsykiatria kuten ADHD ja Asperger, vaikeat kiintymyssuhdehäiriöt ja -traumat sekä erilaiset kriisit ja lisäksi vaativien vanhempien kohtaaminen. Yksi yksiköistä on erikoistunut vaikeasti päihderiippuvaisiin ja nuori voi tulla yksikköön missä kunnossa vain. Yhdessä yksikössä on myös oma hasis-vieroitusohjelma ja kannabis-ohjelma. Kolme yksikköä painotti, etteivät voi hoitaa akuutisti päihderiippuvaista tai avoimesti aggressiivista nuorta. Ja kolme yksikköä painotti olevansa avoyksiköitä.

Yksikössä on osaamista käytöshäiriöistä (johon kuuluu päihdeiden kokeilu), vuorovaikutusongelmista kotona, neuropsykiatrisista ongelmista (vastaava ohjaaja käynyt koulutuksen ja vie ajattelua työntekijöille), tunne-elämän asioista sekä traumakokemuksista.

Kahdessa yksikössä sijoitetuilla lapsilla ja heidän vanhemmillaan on taustalla jokin kiintymyssuhdehäiriö. Yksiköt ovatkin erikoistuneet näihin häiriöihin ja kaikki työntekijät ovat käyneet DDP-kiintymyssuhdekoulutuksen. Kiintymyssuhteiden merkitys on tärkeä ymmärtää, sillä yleensä sijoitetulla lapsella on jokin kiintymyssuhdehäiriö tai kiintymyssuhteen katkos elämässä ja lapsi tuo sen mukanaan sijoituspaikkaan ja sen ymmärtäminen on tärkeää, jotta lapsi voi solmia uusia kiintymyssuhteita ja lastensuojelun tulisi tukea lasta uusien kiintymyssuhteiden muodostamisessa. (Sinkkonen 2015b, 149—163.) Häiriöt kiintymyssuhteessa tulevat näkyviksi usein viiveellä ja sijaishuolto on usein se paikka, jossa häiriöt tulevat esiin (Sinko 2016, 54). Häiriöistä johtuen lapsi voi käyttäytyä monin eri tavoin. Hän ei esimerkiksi uskalla näyttää heikkouksiaan, hakee muiden hyväksyntää, on riippuvainen ihmissuhteissa tai on altis manipuloinnille. (Ojanen ym. 2011, 159—160.) On tärkeää, että työntekijät tunnistavat ja tietävät näistä asioista, jotta he voivat auttaa ja tukea lasta.

Työntekijöillä on ratkaisukeskeinen perhetyökoulutus ja DDP-kiintymyssuhdekoulutus. Erilaiset kiintymyssuhdehäiriöt ja -traumat sekä hylkäämiskokemukset ovat esimerkkejä laitokseen sijoitettavien lasten haasteista, jonka vuoksi työntekijöiden koulutus on merkittävässä roolissa tarjotessaan hyvää ja terapeuttista intensiivihoidoa lapsille ja nuorille

Ennen sijoitusta lapsen elämässä on voinut tapahtua asioita, jotka ovat voineet aiheuttaa lapselle jonkinlaisen trauman. Lapset kokevat hyvin yksilöllisesti erilaisia asioita ja tämän vuoksi laadukkaan ja hyvän lastensuojelutyön pohjana tulisi olla terapeuttinen työskentelyote. (Timonen-Kallio ym. 2017, 16.) Itsessään yksikön arki voi olla lapselle terapeuttista ja ylipäättään näihin traumoihin ja kokemuksiin olisi hyvä vastata ja käsitellä niitä. Muutosten aikaansaaminen auttaisi lasta kasvamaan ja ymmärtämään nämä kokemukset. (Timonen-Kallio ym. 2017, 27.)

Yksikössä opetellaan yhdessä arjen taitoja, annetaan hoivaa ja huolenpitoa.

Työntekijöiden erityisosaamisella on valtava merkitys lastensuojelupalveluiden kehittymisessä. Timonen-Kallio ym. (2017, 16, 27) kommentoivat, että pohjimmaisena ajatuksena ja tavoitteena lastensuojelutyössä on sijoitettujen lasten elämäntilanteiden erityisyyden tunnistaminen ja tunnistaminen. Kuten aiemmin olemmekin maininneet, terapeuttisessa orientaatioissa yritetään keskittyä lapsen käyttäytymisen taustalla oleviin syihin eikä vain reagoitaisi lapsen käytökseen. Hyvien suhteiden aikaansaamisella, työntekijöiden ammattitaidolla ja sopivalla kasvuympäristöllä voidaan taata lapselle turvallinen lapsuus ja arkielämä. Työntekijöiden käymät lisäkoulutukset lisäävät siis yksikön erityisosaamista.

4.3.2 Apuvälineet ja menetelmät työssä

Ratkaisu- ja voimavarakeskeinen työote näkyy useiden yksiköiden arjessa. Perhetyössä keskitytään sijoitetun lapsen ja koko perheen jo olemassa olevien voimavarojen vahvistamiseen ja uusien voimavarojen syntymiseen (Timonen-Kallio ym. 2017, 23). Keskustelun ja erilaisten menetelmien, kuten mielikuvakarttojen, tunnekorttien, vuorovaikutusleikkien ja liikunnallisen toiminnan kautta voidaan helpottaa työskentelyä ja tavoitteiden saavuttamista lapsen ja perheen kanssa. Tavoitteiden asettaminen on tärkeää, jotta työskentely onnistuu (Vanhanen 2014, 7). Tavoitteiden asettamisessakin tulee ottaa huomioon lapsen ja perheen yksilölliset tarpeet (Timonen-Kallio ym. 2017, 23). Toiselle lapselle ja perheelle sopii eri työskentelytapa kuin toiselle. Työntekijöiden jatkokoulutukset tukevat myös työskentelyn monipuolistumista. Yksiköiden työskentelytavat vaihtelevat siis yksilöllisesti, muun muassa yksikön suuntautumisen mukaan.

Vahva tuki on isossa roolissa, askel askeleelta eteenpäin. Yksikössä painotetaan voimavara- ja ratkaisukeskeistä ajattelutapaa. Työskentelyssä keskitytään lapsen tai nuoren ”aikaisemmasta elämästä” saatuihin voimavaroihin, tuetaan ja vahvistetaan niitä.

4.3.3 Koulu

Jokaisella yksiköllä on hyvä ja toimiva yhteistyö alueen koulujen kanssa. Kahden yksikön tiloissa toimii erityisluokka, jossa lapsilla on mahdollisuus käydä koulua. Viidessä yksiköissä on kotikoulumahdollisuus, jos lapsi ei pysty käymään kunnan kouluissa. Perusopetus ja toisen asteen koulutus onnistuvat kuntien tai naapurikuntien kouluissa. Erityisopetusta järjestetään suurimmaksi osaksi kuntien kouluissa lukuun ottamatta kahta yksiköä, jossa opetus järjestetään yksikön tiloissa.

Terapeuttiseen orientaatioon kuuluu olennaisesti ajatus lapsen turvallisuudesta kasvuympäristöstä, johon myös koulu kuuluu (Timonen-Kallio ym. 2017, 16). Koulunkäynnin mahdollistaminen vahvistaa myös lapsen sosiaalisten taitojen kehittymistä ja lapsen kiinnittymistä yhteisöön. Ystävien saaminen tukee lapsen hyvinvointia ja terapeuttisessa orientaatioissa olisikin tärkeää saada lapsi kuulumaan lapsuuden normaaleihin yhteisöihin ja palveluihin. (Timonen-Kallio ym. 2017, 16–17.) Koulunkäynti on siis hyvin tärkeä osa lapsen kasvua ja kehitystä. Positiivista on siis, että kaikki yksiköt haluavat panostaa hyviin suhteisiin koulujen kanssa.

Kaiken kaikkiaan ruotsiksi opiskelu onnistuu hyvin kuntien alakouluissa 1-6 -luokkalaisille. Ruotsinkielisiä erityisluokkia on muutamissa kuntien kouluissa. Kaikissa kunnissa ei ole tarjolla ruotsinkielistä opetusta, mutta opetus järjestyy naapurikunnissa. Sijaishuoltopaikan valinnassa tulee kiinnittää huomiota lapsen kielelliseen, kulttuuriseen ja uskonnolliseen taustaan (Laki lastensuojelulain muuttamisesta 2011/316 § 50). Sijaishuoltopaikan valintaan liittyy siis myös koulunkäynnin mahdollistaminen omalla äidinkiellä. Ruotsinkielinen opetus pystytäänkin onneksi järjestämään kaikille.

Samassa rakennuksessa toimii [kaupunki] kunnan alainen koululuokka erityisopetusta vaativille lapsille, jossa opetuksesta vastaavat opettajat ja kouluohjaaja. Yleisopetus on [kaupunki] yhtenäiskoulussa, erityisopetus [koulun nimi] koulussa, joustava perusopetus Jopo [kaupunki] yhtenäiskoulussa (tai [yksikön nimi] tiloissa toimivassa koululuokassa). Toisen asteen koulutus [koulun nimi], vaihtoehtona myös opiskelu ammattistartilla ammattiin valmentavalla linjalla (VALMA). [Kaupunki] ruotsinkielinen koulu, [koulun nimi] 1-6-luokkalaisille.

4.3.4 Harrastukset

Lasten harrastuksia pidetään tärkeinä ja niitä tuetaan hyvin ja yksiköillä onkin mahdollisuus kuljettaa lapsia harrastuksiin. Osa yksiköistä sijaitsee myös julkisen liikenteen varrella, joten lapset pääsevät harrastuksiin itsenäisesti. Yksiköissä on paljon erilaisia ryhmiä, joissa toimitaan lasten kanssa. Esimerkkejä ryhmistä ovat liikuntaryhmä ja hevostoiminta. Yksikön ulkopuolella harrastaminen ei ole aina mahdollista, mutta juurikin yksikön omien ryhmien kautta lapset pääsevät tekemään jotain yhdessä. Koulun lisäksi siis harrastukset tukevat lasta sosiaalisten taitojen oppimisessa ja ystävien saamisessa. Terapeuttisessa orientaatiossa onkin tärkeää, että lapsi ei eristäytyisi lapsuuden normaaleista kasvuyhteisöistä. (Timonen-Kallio ym. 2017, 16.) Tämän vuoksi yksiköissä halutaankin kannustaa lasta harrastamaan.

Harrastuksiin tuetaan ja niitä etsitään nuorille ja tarvittaessa kuljetetaan.

4.4 Yksiköiden tulevaisuus

Haastatteluiden myötä nousi esille, että moniin yksiköihin on tulossa muutoksia ja muutokset tapahtuvat lähitulevaisuudessa. Osa yksiköiden muutoksista tapahtuu mahdollisesti jo syksyllä 2017. Useampaan yksikköön on tulossa lisää sijoituspaikkoja. Lisäksi vanhoja nuorten soluasuntoja ollaan ottamassa pois käytöstä, vanhempien majoittamiseen rakennetaan uudet tilat ja itsenäistyville nuorille tulee lisää asuntoja.

Tulossa laajennus, jossa myös vanhempien on mahdollista majoittua.

Haastateltavat kertoivat myös lisätietoja muun muassa yksiköiden tiloista, työntekijöistä ja yhteistyökumppaneista. Lisätiedoista kertominen vaihteli yksiköittäin. Tulevaisuudessa kahden yksikön taustatueksi tulee suurempi sosiaalialan yritys. Toiminta tulee siis jatkumaan yksiköissä, mutta voi muokkaantua toisen yrityksen mukaan tulemisen myötä.

Yhteistyökumppaniksi Arjessa-konserni, taustatueksi toiminnalle.

5 POHDINTA

Saimme mielestämme hyvät ja selkeät vastaukset tutkimuskysymykseemme, mitä Porvoon kaupungin kilpailuttamat lastensuojelun sijaishuollon yksiköt tarjoavat. Tulosten mukaan Porvoon kaupungin kilpailuttamat lastensuojeluyksiköt tarjoavat asiakkailleen hyvää perhetyötä ja erityisosaamista suomen kielellä. Ruotsinkielistä osaamista tarvittaisiin lisää.

5.1 Opinnäytetyöprosessi

Aloitimme koko opinnäytetyön prosessin mielestämme hyvissä ajoin. Aivan aluksi kysyimme mahdollisia aiheita molempien kotikaupunkien opinnäytetöistä vastaavilta henkilöiltä. Saimme useita eri aiheita, mutta valitsemamme aihe kiinnosti eniten juurikin siksi, että työ tulisi oikeasti käyttöön avuksi ja se liittyi lastensuojeluun. Olimme mielestämme aktiivisia koko prosessin ajan ja saimmekin tästä hyvää palautetta opinnäytetyön tilaajalta. Halusimme, että saamme rauhassa tehdä työtämme koulun, töiden ja muun ohella ja teimmekin työtä siis aina mahdollisuuksien mukaan. Olemme molemmat tehneet mielestämme tasapuolisesti työtämme ja jakaneet yhdessä työmäärää. Tätä työtä on kirjoittanut kaksi tekijää, jotka ovat kaiken lisäksi asuneet eri paikkakunnilla. Pyrimme ja mielestämme onnistuimmekin siinä, että ehdimme nähdä kasvotusten tarpeeksi usein ja keskustella työn vaiheista. Teimme työtä melko paljon yksin ja lähetimme työtä aina parille eteenpäin. Sovimme kaikki tapaamiset tilaajan kanssa niin, että molemmat pääsivät paikalle ja työn haastavissa kohdissa istuimme yhdessä alas kirjoittamaan.

Haastattelut teimme yksin, jaoimme haastateltavat ja sovimme soittoaajat yksiköiden kanssa. Haastatteluajat saimme sovittua hienosti, vaikka haastateltavien kesälomat ja meidän molempien vuorotyöt vaikuttivat hieman sopivan ajankohdan löytämiseksi. Haastatteluissa nousi esille se, että perhetyön käsite oli vaikea määritellä, sillä se vaihteli niin paljon yksiköistä riippuen. Niissä yksiköissä missä perhetyö oli selkeästi määritelty, se oli suuressa roolissa. Ennen haastatteluja yhteyshenkilömme kertoi, että yleensä nämä yksiköt haluavat kertoa, "mainostaa", palveluitaan sosiaalityöntekijöille, mutta aina ei riitä aikaa jokaisen paikan palveluiden selvittämiseen ja lisätiedon hakemiseen. Tämän vuoksi opinnäytetyö koettiin tarpeelliseksi ja tekemämme työ merkittäväksi avuksi. Meille jäi hyvä kokemus haastatteluista ja haastateltavat kertoivat oikein mielellään yksiköiden palveluista.

Toiminnallinen opinnäytetyömme ja sen tuote eli lastensuojeluyksiköiden palvelutarjotin tuottaa uutta tietoa. Yksiköistä ei ole olemassa tällaiseen muotoon tiivistettyä tietoa. Työmme on ajankohtainen ja palvelutarjotin helpottaa sosiaalityöntekijöitä yksikön valinnassa lasta sijoittaessa. Tiedot yksiköistä löytyvät helposti ja nopeasti sekä paperisena että sähköisenä versiona. Palvelutarjotin on siis hyödyllinen ja tuli heti käyttöön Porvoossa.

Pidimme koko opinnäytetyöprosessin aikana työpäiväkirjaa, molemmat tekijät omaa. Työpäiväkirjan käyttö auttoi eniten siinä, kun palvelutarjottimen esittelyssä kerroimme, mitä tuntemuksia haastatteluista oli jäänyt. Jokaisen haastattelun jälkeen kirjoitimme tuntemukset ylös, joten ne oli siten helppo palauttaa mieleen. Kirjasimme päiväkirjaan ehdotuksia ja prosessin edetessä kehittyviä ajatuksia, joita lisäilimme opinnäytetyön raporttiin.

5.2 Tilaajan palaute ja palvelutarjottimen käyttöönotto

Kävimme esittelemässä työmme sosiaalityöntekijöiden palaverissa. Esittelyyn meille oli varattu tunti aikaa ja esittelymme oli hyvin keskustelevalta. Sosiaalityöntekijöillä oli mahdollisuus esittää kommentteja ja kysymyksiä ja me kerroimme työntekijöille heidän pyynnöstä meidän tuntemuksia haastateltavista yksiköistä.

Saimme tilaajalta positiivisen palautteen koko prosessista. Tilaajan palautteen mukaan osoitimme erityistä aktiivisuutta työn eteenpäin viemisessä ja aikataulutimme työn tilaajan näkökulmasta erinomaisesti. Olemme tuoneet esille omia ajatuksia ja ehdotuksia täydentämään tilaajan toiveita. Tavoitteet täyttyivät melkein täysin. Aikataulullisista syistä vierailut sijaishuoltoyksiköihin jäivät pois, mutta se ei vaikuttanut työn lopputulokseen. Sosiaalityöntekijöiden mukaan työ on hyödynnettävissä sellaisenaan ja se on tervetullut työkalu. Työryhmässä arvioidaan työn käytettävyyttä ja mahdollista jatkojalostamista syksyn aikana. Opinnäytetyö täytti tilaajan sille asettamat vaatimukset täysin.

5.3 Jatkosuunnitelmat

Haastatteluiden myötä käsite yksilöllisyys korostui ja muokkaantui omissa ajatuksissa. Sijoituspaike sijainnin, suuntautumisen, lapsen erityistarpeiden ja muiden syiden myötä lapsen yksilöllistä avun tarvetta lastensuojeluyksiköissä on erittäin haastavaa arvioida. Yksilöllisyyden huomioonottaminen kaikessa on välillä lähes mahdotonta, joten tulevaisuuden haasteita meillä sosiaalialan ammattilaisilla riittää. Meitä tämä asia mietityttää siinä kuinka hyvin pystyy työntekijänä vastaamaan erilaisiin yksilöllisyyden tarpeisiin. Pohdimme tätä tulevan sote-uudistuksen kautta. Palvelut ja järjestelmät tulevat muokkaantumaan, joten pystytäänkö kaikille takaamaan tasapuolinen, laadukas ja yksilöllinen palvelusuunnitelma ja tämän myötä oikeat yksilölliset palvelut. Jännityksellä odotamme uudistuksen myötä tulevia muutoksia. Yksilöllisen palvelun tarve on siis suuri ja monet haastatelluista yksiköistä olivatkin profiloituneet jollakin tavalla. Toivomme, että tulevaisuudessakin yksiköt tarjoavat erilaista osaamista eikä palveluita yrittäisi laittaa samaan muottiin.

Edellä mainittuihin yksilöllisiin tarpeisiin kuuluu muun muassa vaikeasti päihdeongelmaisten tai mielenterveysongelmaisten lasten ja nuorten sijaishuoltoyksiköiden olemassaolo. Olemme törmänneet työelämässä erityisesti huumausaineiden ja alkoholin tuomiin ongelmiin. Nuoren pahan olon ”helppo pakotie” voi näkyä juurikin päihteiden käyttönä. Haastattelimme yhtä yksikköä, joka oli erikoistunut vaikeasti päihdeongelmaisten nuorten kanssa toimimiseen ja tarve samanlaisille paikoille on suuri. Haastattelussa tuotiin ilmi, että heillä on jatkuvasti täyttä ja ovat avaamassa uusia yksiköitä. Tilaajammekin toi tämän tarpeen meille esille palvelutarjottimen esittelytilaisuudessa.

Teorian ja oikeastaan koko prosessin myötä meillä on kasvanut halu alkaa kehittää omaa työtä ja työpaikkaa. Olemme molemmat tehneet pidempiä sijaisuuksia ja jatkamme edelleenkin sijaisuuksia lastensuojelun parissa, ja tämän koko opinnäytetyöskentelyn myötä olemme oppineet uutta, jota voisi hyödyntää tulevaisuudessa. Haluaisimme viedä työpaikkoihimme erityisesti tietoa perhetyön merkityksestä ja siitä, kuinka vähäisellä työmäärällä on oikeasti suuri merkitys lapsen ja perheen elämään. Haastatteluissa tuli ilmi, että ruotsin kielen osaamista ei ole lastensuojeluyksiköissä. Tämän vuoksi meille molemmille tuli halu oppia ruotsia paremmin. Se on varmasti tulevaisuudessa erittäin hyvä työllistymiseen vaikuttava tekijä. Näiden lisäksi kiinnostuimme molemmat erityisen paljon kiintymyssuhteen merkityksestä. Kiintymyssuhteet vaikuttavat lasten arkeen yksikössä, mutta myös tulevaisuudessa. Tämän takia turvallisten kiintymyssuhteiden muodostaminen ja olemassa olevien ylläpitäminen on tärkeää. Työntekijänä olisi erittäin tärkeää osata ottaa lapsi hyvin vastaan, kun hän saapuu yksikköön ja tietää kuinka oikeasti voi auttaa häntä luomaan turvallisen kiintymyssuhteen. Aiomme molemmat perehtyä lisää kiintymyssuhteeseen ja toivottavasti pääsemme tulevaisuudessa osallistumaan koulutuksiin kiintymyssuhteesta.

Terapeuttisen työn orientaatio oli meille uusi näkökulma, johon haluamme perehtyä vielä syvällisemmin. Työmme tilaaja nosti tämän teeman esille ja kertoi meille tästä näkökulmasta, ennen kuin lähdimme itse perehtymään aiheeseen syvällisemmin. Orientaation tavoitteena on siis tunnistaa ja tunnustaa sijoitettujen lasten elämäntilanteiden erityisyyttä vielä paremmin kuin tällä hetkellä. Me haluaisimme ymmärtää vielä enemmän pohjimmaista ajatusta siitä, mitkä asiat vaikuttavat aidosti lapsen käyttäytymiseen ja näin osata reagoida niihin asianmukaisella tavalla. Kuten opinnäytetyömme nimi sen kertoo, juurikin se tavallinen arki on lapselle itsessään terapeuttista. Joka päiväiset rutiinit, tutut ja luotettavat ihmiset elämässä, kaverit, päiväkotit tai koulu ja lähiympäristö luovat turvallisuutta lapsen elämään. Meille kaikille ennakoitavuus elämässä, tuttu ja turvallinen arki ovat tärkeitä. Pienet ja isot muutokset muokkaavat elämää suuntaan tai toiseen, joten jos se on meillekin stressaavaa, niin mitä se voikaan olla lapselle tai nuorelle. Haluaisimme siis tulevissa työtehtävissä mahdollistaa lapsille ja nuorille tätä turvallista arkea ja olla niitä luotettavia aikuisia.

Opinnäytetyöprosessin aikana meille tuli mieleen muutamia jatkotutkimusideoita. Ruotsinkielistä osaamista oli yksiköissä hyvin vähän, joten tulevaisuudessa voitaisiin selvittää lasten ja nuorten kokemuksia oman äidinkielen puuttumisesta sijaishuollossa. Perheiden kokemuksia voitaisiin myös selvittää sijaishuollon perhetyöstä. Lisäksi meidän työssämme esille nousseesta kiintymyssuhteen merkityksestä voisi tehdä tutkimuksen tulevaisuudessa.

Vaikka Suomessa oli vuonna 2015 17 664 lasta ja nuorta sijoitettuna kodin ulkopuolelle tilanne ei ole sijaishuollon arjessa huono. Lapsilla ja nuorilla on hyvät olot lastensuojeluyksiköissä ja heidän kanssaan työskennellään, jotta heillä olisi parhaat mahdolliset valmiudet tulevaan elämään. Odotamme innolla, miten me pääsemme tulevaisuudessa työskentelemään näiden lasten ja nuorten sekä heidän perheidensä kanssa. Ja tietysti myös laskeneeko sijoitusten määrä vielä lisää.

LÄHTEET

Airaksinen, T. (2009). Toiminnallinen opinnäytetyö tekstinä. Powerpointesitys. Haettu 13.4.2017 osoitteesta <https://www.slideshare.net/Tiina-Marjatta/toiminnallinen-opinnytety-tekstin>

Eskola, J. (2015). Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa R. Valli & J. Aaltola(toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus, 185–206.

Hakalehto, S. (2016). Johdatus lapsen oikeuksiin lastensuojelussa. Teoksessa S. Hakalehto & V. Toivonen (toim.) *Lapsen oikeudet lastensuojelussa*. Helsinki: Kauppakamari, 22–57.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2010). Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Ifixit (n.d.) How to Make an Awesome Guide. Haettu 20.8.2017 osoitteesta https://www.ifixit.com/Info/Writing_Guides

Kajaanin ammattikorkeakoulu (n.d.). Laadullisen aineiston analyysi ja tulkinta. Haettu 4.4.2017 osoitteesta <http://www.kamk.fi/opari/Opinnayte-tyopakki/Teoreettinen-materiaali/Tukimateriaali/Laadullisen-analyysi-ja-tulkinta>

Karjalainen, H. (2016). *Yritykset lastensuojelupalveluiden tuottajina – analyysi palveluesityksistä*. Pro gradu – tutkielma. Sosiaalityön tutkimuksen laitos. Tampereen yliopisto. Haettu 4.5.2017 osoitteesta <http://tam-pub.uta.fi/bitstream/handle/10024/100239/GRADU-1480953199.pdf?sequence=1>

Kiviniemi, K. (2015). Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa R. Valli, & J. Aaltola (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. 4., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 84-87.

Laakso, R (2013). Mistä koti huostaanotetulle lapselle? Haettu 14.5.2017 osoitteesta http://www.kaks.fi/sites/default/files/Tutkimusjulkaisu_73.pdf

Laki lastensuojelulain muuttamisesta 2010/88. Haettu 3.5.2017 osoitteesta <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2010/20100088#Pidp450064496>

Laki lastensuojelulain muuttamisesta 2014/1302. Haettu 3.5.2017 osoitteesta <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141302>

Lastensuojelulaki 2007/417. Haettu 3.5.2017 osoitteesta <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Lastensuojelun keskusliitto (2016). Sote-uudistus tarjoaa lastensuojelulle mahdollisuuden uudistua. Haettu 22.8.2017 osoitteesta <https://www.lskl.fi/teemat/lastensuojelu/sote-uudistus-tarjoaa-lastensuojelulle-mahdollisuuden-uudistua/>

Lavikainen, M., Puustinen-Korhonen, A. & Ruuskanen, K. (2014). Lastensuojelun laatusuositus. Haettu 14.5.2017 osoitteesta https://www.thl.fi/documents/647345/0/STM_2014_4_lastensuoj_laatusuos_web.pdf/0404c082-4917-471a-8293-5606b41536a7

Lehti, A. (2008). *Kilpailuttaminen lastensuojelussa*. Pro gradu – tutkielma. Taloustieteiden laitos. Tampereen yliopisto. Haettu 4.5.2017 osoitteesta <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/80285/gradu03304.pdf?sequence=1>

Ojanen, T., Ritmala, M., Sivén, T., Vihunen, R. & Vilén, M. (2011). *Lapsen aika*. Helsinki: WSOYpro OY.

Pelastakaa Lapset. (2012). Osallisuuden ohjeistus. Lapsen ääni. Haettu 14.5.2017 osoitteesta <http://frantic.s3-eu-west-1.amazonaws.com/pelastakaa/2016/02/01153615/osallisuudenohjeistus.pdf>

Pitkänen, M. (2011). Vastuun paikka! Vanhempien tukeminen huostaanotossa. Haettu 15.5.2017 osoitteesta http://www.socca.fi/files/1404/Vastuun_paikka!_Vanhempien_tukeminen_lapsen_huostaanotossa.pdf

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniikka, A. (2006). Analyysin äärellä. Haettu 9.8.2017 osoitteesta http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_1.html

Sinkkonen, J. (2015a). Lapsen kiintymyssuhteet tavanomaisessa ja poikkeavissa olosuhteissa. Teoksessa J. Sinkkonen & K. Tervonen-Arnkil (toim.) *Lapsi uusissa oloissa. Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta*. Helsinki: Kustannus Oy, Duodecim, 23–39.

Sinkkonen, J. (2015b). Mitä tulisi ottaa huomioon lasta sijoittaessa. Teoksessa J. Sinkkonen & K. Tervonen-Arnkil (toim.) *Lapsi uusissa oloissa. Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta*. Helsinki: Kustannus Oy, Duodecim, 148–164.

Sinko, P. (2016). Rajapinnoilla. Lapsen erityisten tarpeiden huomioiminen sijaishuoltopaikan valinnassa. Haettu 20.5.2017 osoitteesta <https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Rajapinnoilla1.pdf>

Sosiaali- ja terveysministeriö (2015). Kuntainfo. Lastensuojelun kiireellistä sijoitusta koskevat muutokset 1.1.2016. Haettu 19.9.2017 osoitteesta http://stm.fi/documents/1271139/1427058/Kuntainfo_8_2015.pdf/ce4381e3-f413-4c06-945e-73ede882b565

Sosiaali- ja terveysministeriö (n.d.). Lastensuojelu. Haettu 7.4.2017 osoitteesta <http://stm.fi/lastensuojelu>

Talentia (n.d.). Ammatit ja kelpoisuudet. Haettu 27.8.2017 osoitteesta http://www.talentia.fi/tyoelama/amatit_ja_kelpoisuudet

THL (n.d.a) Huostaanotto. Haettu 7.4.2017 osoitteesta <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto>

THL (n.d.b) Lastenkoti, nuorisokoti. Haettu 31.8.2017 osoitteesta <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijais-huolto/sijaishuollon-muodot/lastensuojelulaitokset/lastenkoti-nuorisokoti>

THL (n.d.c) Lastensuojelun tilastoa. Haettu 28.9.2017 osoitteesta <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/ajankohtaista/lastensuojelu-thl-/lastensuojelun-tilastoa>

THL (2015a). Avohuollon asiakassuunnitelma. Haettu 7.4.2017 osoitteesta <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/avohuolto/avohuollon-asiakassuunnitelma>

THL (2015b). Lastensuojelun avohuolto. Haettu 7.4.2017 osoitteesta <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/avohuolto>

THL (2016a). Kiireellinen sijoitus. Haettu 7.4.2017. osoitteesta <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/kiireellinen-sijoitus>

THL (2016b). Sijoitus avohuollon tukitoimena. Haettu 10.08.2017 osoitteesta <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/avohuolto/sijoitus-avohuollon-tukitoimena>

THL (2017). Jälkihuolto. Haettu 22.8.2017 osoitteesta <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/jalkihuolto>

Timonen-Kallio, E., Yliruka, L. & Närhi, P. (2017). Lastensuojelun terapeutisen laitostkasvatuksen mallinnus. Haettu 20.5.2017 osoitteesta <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-866-1>

Torkkola, S., Heikkinen, H. & Tiainen, S. (2002). *Potilasohjeet ymmärrettäväksi. Ohje potilasohjeiden tekijöille*. Helsinki: Tammi.

Vanhanen, S. (2014). Kuka auttaisi meidän perhettä? Sijoitetun lapsen ja hänen perheensä tukeminen ja jälleen yhdistäminen - kehittämishankkeen raportti. Haettu 20.5.2017 osoitteesta https://www.sos-lapsi-kyla.fi/fileadmin/user_upload/tiedostot/kuvat/pdf-tiedostot/Kuka_auttaisi_meidan_perhetta.pdf

Vilka, H. & Airaksinen, T. (2003). *Toiminnallinen opinnäytetyö*. Helsinki: Tammi.

TEEMAHAASTATTELUN KYSYMYKSET

Perustiedot

- Montako paikkaa yksikössä on
- Kiireellisiä, avohuollon tukitoimen sijoituksia ja huostaanottoja, pääseekö kiireellisessä hakemaan
- Minkä ikäisille
- Mistä saa tietää paikkatilanteen
- Ruotsinkielinen henkilökunta

Perhetyö ja muut verkostot

- Erikseen nimetty perhetyöntekijä
- Tehdäänkö perhetyötä kotiin päin
- Käyttääkö jotain välineitä/menetelmä
- Onko vanhemmilla mahdollisuus olla yksikössä yötä
- Sijoituksen jälkeinen perhetyö

Terapeuttinen orientaatio

- Profiloituminen
- Miten koulunkäynti ja harrastukset